ՄԱՍԻՍԻ ԱՂԱՒԻՆ

Աւետարբեր Հայաստանեայց

LA COLOMBE DU MASSIS

MESSAGER DE L'ARMÉNIE

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԱԲՐԻԷԼԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՃԿԱՆԵԱՆ

ԱՄԲՐՈՍԵԱՑ Վ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

ԽՈՐԵՆԱՑ Վ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Ապրիլ 1858. — Թիւ Դ.

RÉDIGÉ PAR

GABRIEL VARTABED AÏVAZOVSKY

AMBROISE V. CALFA

CORENE V. CALFA.

QUATRIÈME ANNÉE

Avril 1858 — N° 4.

ՓԱՐԻԶ

Ի ԳՐԱՆՈՑԻ Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՆԻԿՈՄԻԴԱՑԻՈՑ

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԷՐ ՅԱԿՈԲ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՅ. (*երկու օրինակք*։)
Ամենապատիւ Սարգիս Արքեպիսկոպոս, Զայադեանց, Առաջնորդ Վրաստանի եւ Իմերեթի։
Ամենապատիւ Գրիգորիոս Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ Կարնոյ։
Ամենապատիւ Վեհապետեանց Սրբազան Գեորգ Արքեպիսկ. Առաջնորդ Արցախու։
Ամենապատիւ Սարգիս Եպիսկոպոս, Առաջնորդ Փիլիպպոպոլսոյ։
Ազգային Պալատ, ի Պաղտատ։
« « ի Թումգափու։
Ազգային Թանգարան, ի Նիկոմիդիա։
Աբարկեանց Ներսես, Շուշեցի։
Աբանասեան Տ. Գրիգոր ի Կէտիկ։
Աբանասեան Տ. Զաքար, ի Նիկոմիդիա։
Այազարեանց Տ. Նիկոլայ, ի Տփղիս։
Այճաձեան Տ. Մանուկ, ի Նախիջեւան։
Այճաճեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս։
Այճաճեան Տ. Սիմոն, ի Նախիջեւան։
Այրընճեան Տ. Մանուէլ, ի Բէյքթ. (*3օրինակ*։)
Այրուն Տիւրրի Էֆէնտի, ի Կ. Պոլիս։
Այրիիարեան Տ. Մարտիրոս, ի Զմիւռնիա։
Աղաթոնեան Տ. Գրիգոր, ի Կ. Պոլիս։
Աղաթոնեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս։
Աղամալեանց Տ. Պօղոս, յԱզուլիս։
Աղամալեանց Տ. Պօղ. Գաբրիէլեան, ի Շուշի։
Աղամջանեանց Տ. Միհրան, յԱզուլիս։
Աղասեան Պ. Սեպուհ, ի Կ. Պոլիս։
Աղեքսանդրեան Տ. Պետրոս, ի Կ. Պոլիս։
Աղեքսանդրեան Տ. Մատթ. ի Պաղտատ։
Աղեքսանդրեանց Տ. Բերդի, ի Կ. Պոլիս։
Աղեքսանդրեանց Տ. Մելգոն, ի Կ. Պոլիս։
Ահմետեան Տ. Թ., ի Կ. Պոլիս։
Ահմետեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պոլիս։
Ամբակումեանց Տ. Աստուածատուր Բոբջայեանց, ի Ղզլար։
Ամիրադեանց Տ. Յովհաննես, ի Կ. Պոլիս։
Ամիրադով Տ. Ստեփ. Աղեքսանդրիջ, ի Կ. Պ.
Այծեան Պ. Եսայի, ի Նիկոմիդիա։
Այվազեանց Աւետիք վարժապետ, յԱզուլիս։
Այվազովսքի Տ. Գրիգոր, ի Բէյքթ։
Այվազովսքի Տ. Յովհաննես, ի Բէյքթ։
Այվատեան Տ. Յովհաննէս, ի Կ. Պոլիս։
Այվատեան Պ. Վահան, ի Կ. Պոլիս։
Անանեանց Տ. Բարսեղ, ի Ղրզլար։
Անանեանց Յովսէփ Հայրապետեան, ի Շուշի
Անդրեասեան Տ. Բարսեղ, ի Համպուրկ։
Անոսիեան Տ. Եսայի, ի Մինջրսրը։
Անուշեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս։
Աշնանեան Իսկուհի Տիկին, ի Կ. Պոլիս։
Աշնանեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս։
Աշնանեան Տ. Պօղոս, ի Կ. Պոլիս։
Ալպաճեանց Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս։
Ալպուշլեանցի Տ. Պետրոս, ի Կ. Պոլիս։
Ալրօյեան Տ. Ռափայէլ, ի Թբեւտ։
Առաքել Փաշա, կուսակալ Սուտանայ։
Առյանեան Մանո. Տ. Յովհաննես ի Պոլիս։
Առյանեան Ստեփան Պէյ, ի Կ. Պոլիս։
Առյանեանց Տ. Գասպար Գաբրիէլեան, յԱզուլիս։
Ավդալեան Տ. Յովհաննես, ի Կալկաթա։
Աբամեան Տ. Սուքիաս, ի Նիկոմիդիա։
Աբամեանց Գեորգ Վ. ի Շուշի։
Աբրահեան Տ. Մովսես, յԱղեքսանդրիա։
Աբրահամեանց Հայրապետ, յԱզուլիս։
Աբրահամեանց Առաքել վարժապետ Տէր-Աստուածատուրեան, ի Կ. Պոլիս։
Աբգումանեան Տ. Յակոբ բժիշկ, ի Պոլիս։
Աբշակ Տ. Յակոբեան, ի Վենետիկ։
Աբշակունի Տ. Վարդան Աստուածատուրեան ի Տփղիս։
Աբվանեանց Տ. Խաչատուր, ի Տփղիս։
Աւետեանց Տ. Բ. Միքայէլ, ի Կ. Պոլիս։
Աւետեան Պ. Ստեփան, ի Փարիզ։
Ա.Փնտ. Տ. Եաղուպ, ի Պաղտատ.
Բաբանեանց Տ. Աբրահամ, ի Տփղիս։
Բագրատունի Կարապետ Վ. Առաջնորդ Ս. Կարապետի վանից Մշոյ. (*2օրինակք.*)
Բառատեանց Սահակեան Գեորգեան բժիշկ, ի Տփղիս։
Բարեյոյս Տ. Աբրահամ Մակարեանց, ի Կարին։
Բարունակեան Պ. Նիկողոս, ի Փարիզ։
Բարսեղեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պոլիս։
Բարսեղեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս։
Բարսեղեան Տ. Ստեփան, ի Կ. Պոլիս։
Բարսեղեան Պ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս։
Բարսեղեան Պ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս։
Բէյսխեանց Կարապետ վարժ. ի Գանձակ։
Բէհրուդեանց Տ. Գրիգոր Յովսեփեան, ի Տփղիս։
Բէհրուդեանց Տ. Միք. Արսենեան, ի Տփղիս։
Բինկեանեան Տ. Յովակիմ, ի Կ. Պոլիս։
Բինկեանեան Տ. Նշան, ի Կ. Պոլիս։
Բինկեանեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս։
Բիշմիշեան Տ. Մովսես, ի Կ. Պոլիս։
Բողդանեանց Տ. Բաղտասար Բարաղամեան, յԱժտերխան։
Բուլղադեանց Տ. Մովսես Զաքարեան, ի Փեթրպուրկ։
Բուլղադեանց Տ. Յովհաննես Զաքարեան, յԱժտերխան։
Բուրմայեանց Բողտան Ամբակումեան, յԱժտերխան։
Գալստեան Տ. Կարապետ, յԱղեքսանդրիա։
Գալստեան Տ. Ռուբէն, ի Կ. Պոլիս։
Գալփազճեան Տ. Ալեքսան, ի Կ. Պոլիս։
Գալփազճեան Տ. Տիգրան, ի Կ. Պոլիս։
Գալչիեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս։
Գասպարեան Տ. Թ. Հ. Գասպար, ի Նիկոմ.
Գարագաշեան Տ. Խաչիկ, յԵաշ։
Գարագաշեան Տ. Կիւմիւշ, յԵաշ։
Գարագաշեան Տ. Յովհան, յԵաշ։
Գափամաճեան Տ. Գաբրիէլ, ի Կ. Պոլիս։
Գափամաճեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս։
Գափամաճեան Տ. Խաչիկ, ի Կ. Պոլիս։
Գափամաճեան Տ. Մանուկ, ի Կ. Պոլիս։
Գափամաճեան Տ. Յարութիւն. ի Պոլիս։
Գափամաճեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս։
Գեղամեանց Տ. Ռուշան, ի Տփղիս։
Գեորգեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս։
Գուրգինբեգեանց Տ. Աբէլ, ի Տփղիս։
Գրաշար Պ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս։
Գրիգորեան Տ. Մինաս, ի Կ. Պոլիս։
Գրիգորեան Տ. Սիմոն, ի Կ. Պոլիս։
Գրիգորեան Տ. Սիմոն, ի Կարին։
Դաւթեան Տ. Գեորգ Եարայեանց, Սիւնեցի։
Դաւրիշեանց Տ. Դաւիթ, ի Տփղիս։
Դուդուրեանց Տ. Հայրապետ Դաւթեան, յԱզուլիս։
Դրանխոյեան Տ. Եսայի, յԵաշ։
Եգեանց Նիկողոս Աւետիքեան, յԱժտերխա։
Եղիկեանց Պ. Մկրտիչ, ի Ճաւա։
Եոսոփեան Յովսէփ Չէչպի, ի Փարիզ։
Եոսոփեան Տ. Տիգրան, ի Կ. Պոլիս։
Երամ Տ. Պօղոս Մ. Սարգսեան, ի Կէտիկ։
Երամեան Գեորգ Պէյ, ի Կ. Պոլիս։
Երամեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պոլիս։
Երկանեան Պ. Յոհաննէս, ի Կ. Պոլիս։
Երկանեան Տ. Նիկողոս, ի Կ. Պոլիս։
Եւդիկեանց Տ. Մկրտիչ վարժապետ, ի Ս. Էջմիածին։
Զաքարեանց Տ. Թորոս, ի Տփղիս։
Զոհրապեան Տ. Մովսես, ի Շամախի։
Զոհրապեանց Տ. Կարապետ Յարութիւնեան, ի Տփղիս։
Զուրիկեան Տ. Խաչատուր, ի Կ. Պոլիս։
Զօրայեան Տ. Նիկողայոս, ի Կ. Պոլիս։
Էյլարեանց Տ. Աղափետ Մոսկովի Հօվ-Մաքեր, ի Մոսքուա։
Էլիկիզգիլեանց Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս։
Էմիրճեան Տէր Պետրոս քահանայ, ի Թարասու պազար։
Էնկիւրեան Պ. Յովհաննես, ի Փարիզ։
Էնֆիաճեանց Կատարինէ տիկին, ի Տփղիս։
Էնֆիեճեանց Տ. Աւետիք, ի Տփղիս։
Էնֆիեճեանց Տ. Համբարձում, ի Տփղիս։
Էքմէքճեան Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պոլիս։
Ընթրցասիրաց ընկերութիւն, ի Խարպէդ։
Թագաւորեան Տ. Գեորգ Բժիշկ ի Կ. Պոլիս։
Թամամշեանց Տ. Յովհ. Գաբրիէլեան, Տփղ.
Թամամշեանց Տ. Զաքարիա Գաբրիէլեան, ի Տփղիս։
Թալիեանց Տ. Աղեքսանդր, ի Տփղիս։
Թանգարան Վերծանութեան, ի Կ. Պոլիս։
Թանգարան Վերծանութեան սրբոց Յակոբեանց վանից յԵրուսաղէմ.
Թաւարբեկեանց, Տ. Յովհաննէս քահանայ ի Ղզլար։
Թաւարբեկեանց Տ. Յովհ. քահան. ի Ղզլար։
Թաւրիզեանց Տ. Աղեքսանդր Աւետիքեան, ի Շուշի։
Թէմուրեանց Մինացական Բժիշկ, ի Գանձակ։
Թերզեան Տ. Մելգոն, ի Կ. Պոլիս։
Թիւլպենտեան Տ. Յովակիմ, ի Կ. Պոլիս։
Թիւլսիագեան Տ. Յովհաննէս, ի Փարիզ։
Թիւրկերեան Տ. Բարսեղ, ի Կ. Պոլիս։
Թնկրըեան Տ. Յակոբ, ի Լոնտոն։
Թովմասեան, ի Ճաւա։
Թօքաթլեան Տ. Մարտիրոս, ի Կ. Պոլիս.
Թօքաթլեան Տ. Ստեփան, ի Կ. Պոլիս։
Ժէֆրուա, Վարժապետ համալսարանի։
Իզնատիոս Վ. Փոխառնորդ պատրիարքի, ի Կ. Պոլիս։
Իմմիրեանց Տ. Գրիգոր Յովհաննէսեան, ի Տփղիս։
Իմմիրեան Տ. Յովսէփ, ի Ղզլար. (*3օր.*)
Իսահակեանց Մովսէս Մակար. Ղզլար։
Իրիցեանց Տ. Դաւիթ Յովսեփեան, ի Տփղիս։
Իւթիւճեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պոլիս։
Լազարեան իշխանք, ի Փեթրպուրկ. (*2օր.*)
Լամպրին, ի Փարիզ։
Լանկլուա, ի Փարիզ։
Լորիս-Մելիքեանց Տ. Աբրահամ, ի Փարիզ։
Լորիս-Մելիքեանց Տ. Յովհ. ի Մոսքուա։
Լալաբեանց Տ. Բախշի, ի Տփղիս։
Խալրըըրմեան Տ. Լուսեդէն, ի Խարասու պազար։
Խանդամիրեանց Տ. Մարտիրոս, ի Շուշի։
Խաչատուրեան Տ. Աւետիս, ի Կ. Պոլիս։
Խաչատուրեան Տ. Կարապետ, ի Վենետիկ։
Խաչատուրեանց Տ. Գրիգոր, ի Շուշի։
Խաչիկեան Տ. Կարապետ, ի Ռոման։
Խաչիկեան Տ. Յովհաննէս, ի Կ. Պոլիս։
Խաչունեան Մահտեսի Փիլիպպոս, ի Պոլիս։
Խալայճեան Պ. Գրիգոր, յԱտաբազար։
Խալիգեան Պ. Ստեփան, ի Նիկոմիդիա։
Խարայեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս։
Խերոդիմեանց Տ. Դաւիթ, ի Տփղիս։
Խերումեանց Տ. Յովսէփ, ի Տփղիս։
Ծլըրթեան Տ. Յակոբ, ի Նոր Նախիջեւ.
Ծլճեան Տ. Յովհաննէս, ի Կ. Պոլիս։
Ծորասանճեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս։
Ծորասանճեան Պետրոս Ամիրայ, ի Կ. Պ.
Ծուրեան Տ. Գաբրիէլ, ի Կ. Պոլիս։
Ծուրտամեան Տ. Ձիվան, ի Փարիզ։
Ծրրմեան Մկրտիչ Վարդապետ, ի Վան։
Ծօնկկիւլեան Պ. Գրիգոր, ի Կ. Պոլիս։
Կարապետեան Տ. Աւետ, ի Ճաւա։
Կարինեանց Յակոբ վարժապետ, ի Տփղիս։
Կարսեն տէր Թաւի, ի Փարիզ։
Կեանջեղեանց Տ. Մկրտիչ Յարութիւնեան, ի Շուշի։
Կէլկէզեան Տ. Փիլիպպոս, ի Կ. Պոլիս։
Կիւմիւշեան Տ. Գրիգորիկ, ի Կ. Պոլիս։
Կիւմիւշեան Տ. Գեորգ, ի Կ. Պոլիս։
Կիւմիւշեան Պ. Կրօնիդես, ի Փարիզ։
Կոզմեանց Տ. Միքայէլ, ի Տփղիս։
Կողպանեան Տ. Կարապ. Նոր Նախիջեւ.
Կոստանդեան Տ. Գրիգոր, ի Ձմիւռնիա։
Կրաեան Պ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս։
Կրճիկեան Տ. Անդրանիկ, ի Կ. Պոլիս։
Կրճիկեան Յակոբ Էֆէնտի, ի Փարիզ։
Կօչլավեան Տ. Գասպար, ի Պոթուշան։
Կօչլավեան Տ. Խաչիկ, ի Ռոման։
Հաճիվերդեանց Գեորգ Թեոդորեան, ի Տփղիս
Հաճեան Տ. Եղիազար, ի Կ. Պոլիս։
Հաճի-Զաքարեան Յովհաննէս, յՕվաճիք.
Համամճեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս։
Հայրապետեան Առաքել Մօլրանեանց, ի Ղզլար։
Համբարձումեան Տ. Աւագաշէ, ի Կ. Պոլիս։
Հանըմօղլու Տ. Յարութիւն, ի Վենետիկ։
Հարենց եւ. Ընկերութիւն, ի Մինջրսրը։
Հաքիմեանց Պ. Նիկողոս, ի Փեթրպուրկ։
Հերակլ Հայկազն, Իշխան Վրաց ի Տփղիս։
Հիսարլեան Տ. Սարգիս, ի Կ. Պոլիս։
Հոյսեան Տ. Վիլհէն, ի Փարիզ։ (2 օր.)
Հովհաեան Տ. Խաչիկ, ի Կ. Պոլիս։
Ղազարեանց Տ. Յար. Ղազարեան, ի Շուշի։
Ղազարոսեան Մ. Յ. Թազուր, ի Նիկոմիդիա։

ՄԱՍԵԱՅ ԱՂԱՒԵՒԻ

ԱՒԵՏԱՐԵ ՐՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ.

Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԻՒԼՈՐԻԷ, ՀԱՅԵՐԵՆԱԳԷՏ.

(Շարայարութիւն և վերջ.)

8. Ժամանակագրութեանն ոճն ալ հաստատուզոր ինչ բիչ մը յառաջ կըսեի, թէ հեղինակն իւր ազգային դպրութեան անհմուտ է. ոչ միայն անոր ոսկի դարուն մեծամեծ օրինակագրացը, Մովսիսի Խորենացւոյն, Եղիշէի եւ Եզնկայ հետք մը վրան չերեւար, հապա նոյն իսկ Ը, Թ ու Ժ դարուն մատենագիրներէն ալ անբաւ հեռաւորութիւն ունի : Ոչ Արծրունեաց պատմիչ Թոմայ Արծրունւոյն ճոխաբան, պաճուճեալ ու երբեմն մթախոս կերպն ունի, ոչ Յովհաննու Կաթողիկոսին արուեստակեալ ու բառաշարդ վայելչաբանութիւնն ու հռետորական ձեւերը, եւ ոչ Ասողկան հանճարեղ ու խելացի չափաւորութիւնը: Առանց ամենեւին արուեստի, իր ժամանակի խօսուած լեզուովը կգրէ, ու այն վերոյիշեալ մատենագրաց առջեւ այնպես

M. ÉDOUARD DULAURIER, L'ARMÉNISTE.

(Suite et fin.)

8. Le style de sa Chronique achève de prouver ce que je disais tout à l'heure, que Matthieu était resté étranger à l'étude de la littérature de sa nation; non-seulement rien ne rappelle en lui les grands modèles de l'âge d'or de cette littérature, Moyse de Khoren, Elisée et Eznig, mais encore il est à une distance pour ainsi dire infinie des auteurs des VIIIe, IXe et Xe siècles. Il n'a point la narration pompeuse, emphatique et parfois obscure de Thomas Ardzrouni, l'historien de la famille satrapale de ce nom, ni l'élégance affectée et verbeuse et le tour oratoire de Jean Catholicos, ni la brièveté ingénieuse et savante d'Açogh'ig. Il écrit sans art, dans le langage vulgaire qui avait cours de son temps; il est aux écrivains dont je viens de prononcer

է ինչպես միջին դարու լատին ժամանակագիրք յոյն եւ հռոմայեցի հին օրինակագրացը բաղդատելով : Հայոց մատենագրութեանն ու ազգութեան վատթարանալուն ատենը գրած ըլլալով, իր ժամանակակցաց գաղափարները, բնազդմունքներն ու նախապաշարմունքները կանդրադարձունէ : Միամիտ է ու դիւրահաւատ, ինչպես ԺԲ դարու խեղճ հայ կրօնաւոր մը. իր տեսութեանցը մէջ ալ անհատորդական ու սահմանաւոր : Թեպետեւ կեանքը անանկ քաղքի մը մէջ անցուց՝ որ ամէն քաղաքական ու մատենագրական ազդեցութեանց բաց էր, բայց հայ է ինքը, հայ ոչ միայն լեզուովն՝ այլ եւ մտածութեամբն եւ հանճարով :

9. Իր ժամանակցացը պես ոգելից ոսոխ Քաղկեդոնի ժողովոյն, թէ եւ անոր հետ ի Քրիստոս երկու բնութիւն կդաւանէր, Յունաց դէմ ունեցած կրօնական հակակրութիւնը բորբոքեալ ցասման բարբառովը վրանին կթափէ : Ոչ ինչ ընդհատ մեծ է եւ բուռն Թուրքաց դէմ ունեցած ատելութիւնը՝ որ պատուհասք էին իր հայրենեացն եւ քրիստոնէից Խաչին : Չխնայեր նաեւ Փրանկաց՝ որ հայաբնակ գաւառաց մասի մը կիշխէին : Թէ որ իր այս կիրքը բան մը կրնայ արդարացունել՝ միայն հայրենասիրութիւնն է, որով վառեալ է Մատթէոս . այն զգացմունքը՝ կըսեմ՝ որուն չափազանցութիւնը շնչող պատմագրին վեհանձնութենեն ու անշահասիրութենեն իւր ներումն կգտնէ: Բիւզանդիոյ արքունիքը փոխանակ համոզմամբ ու քաղցրութեամբ զՀայս ի կրօնական միութիւն բերելու, զիրենք հալածելու ելած էր : Կոստանդին Մոնոմախոս խաբեութեամբ եւ սուտ երդմամբք զԴագիկ Բ իրեն կանչելեն ու զինքը իւր տերութենեն կողոպտելեն ետեւ, Հայոց ազգային թագաւորութիւնը կործաներ էր : Իրեն ու յաջորդացը կասկածոտ քաղաքավարութիւնը՝ աքսորանօք եւ սպանութեամբ որբացուցեր էր զՀայաստան բոլոր իւր այն գլխներեն, որոց զինուորական քաջութիւնը կրնար զինքն անհատներից դէմ պաշտպանել : Դար ու կէս իվեր այլազգիք չէին դադարեր մահ, աւեր եւ գերութիւն հոն սփռելեն, եւ հարստահարութեամբ կիշխեին բնակչացը վրայ : Փրանկներն ալ իրենց կողոպտիչ եւ յափշտակիչ բնաւորութեանն անհնատութք, այն փառասէր ոգովը զոր տղայական ջերմեռանդութեան մը գործքերուն հետ կմիացունէին, Փրանկները բռնութեամբ Հայոց գաւառներեն շատին տիրեր էին, հարկապահանջ տուրքերով վրանին կբռնաճայիլն, ու հետերնին այնպես մը կվարուէին որ իբրեւ թէ իրենց սրովը տիրած ըլլային այն երկիներուն : Հայրենեաց կրած այս բռնութեանց ու խեղճութեանց յիշատակը կամ տեսարանն է որ մեր ժամանակագրին բերնեն հանել կուտայ այն անէծքներն ու դառն խօսքերը՝ որ ոչ միայն Հռոմայեցւոց, այլ եւ ամէն ազգաց պատմագրաց հին ու նոր ատելի են :

9. Comme tous ses compatriotes à cette époque, adversaire passionné du concile de Chalcédoine, tout en professant avec eux le dogme des deux natures en Jésus-Christ, il exhale ses antipathies religieuses contre les Grecs par toutes les injures qu'une ardente indignation peut lui suggérer. Sa haine n'est ni moins vive, ni moins véhémente dans son expression, contre les Turks, fléau de son pays et ennemis de la Croix. Elle n'épargne pas non plus les Francs, qui dominaient sur une partie des pays habités par les Arméniens. Si quelque chose peut excuser ces excès, c'est le patriotisme qui anime Matthieu, ce sentiment dont l'exagération peut trouver une excuse dans la générosité et le désintéressement du motif qui l'inspire. En effet la cour de Byzance, loin de chercher à ramener les Arméniens à l'unité religieuse par la persuasion et la douceur, avait pris à tâche de les persécuter. Constantin Monomaque, en attirant près de lui, par la ruse et le parjure, le roi Kakig II, et en le dépouillant de ses Etats, avait mis fin à la royauté nationale de l'Arménie ; sa politique ombrageuse et celle de ses successeurs avait privé ce pays, soit par l'exil, soit par le trépas, de tous ceux de ses enfants dont les talents militaires pouvaient le protéger contre les infidèles. Depuis un siècle et demi, les Turks ne cessaient d'y promener la mort, la ruine et l'esclavage, et y dominaient en oppresseurs des populations. Les Francs, s'abandonnant à ces instincts de pillage et de rapine, à cet esprit d'ambition qu'ils alliaient aux pratiques d'une dévotion naïve, les Francs s'étaient emparés par la violence de plusieurs provinces arméniennes, les accablaient d'exactions et les traitaient comme un pays conquis. C'est le souvenir ou le spectacle de ces violences et des malheurs de la patrie, qui arrache à notre chroniqueur ces imprécations et ces paroles amères qu'il fait entendre trop souvent, et que l'on regrette de rencontrer chez lui.

քերը՝ զոր ինքն շատ անգամ լսել կուտայ եւ ափսոսալ իւր գրուածքին մէջ գտնուելուն :

10. Բայց ասոնք պակսութիւնները կերպով մը իրենց մէջ իրենց փոխարինութիւնն ունին. այս պատմաբանութիւնն որ դուրիկ դուրիկ կերթայ, ուր մտաց բուիջը արձակ համարձակ կխոյանայ, եւ որ վարժ արուեստի մը փափկութիւնները չընդունիր, յղկած ոճէ մը աւելի ճշմարիտ ու ազդու գոյներով Հայոց ազգին մտաւոր եւ բարոյական վիճակը մեզի կներկայացընէ : Կարծես թէ պատմագրելու այս անհարթ կերպին ու այն բարբարոս ու աղմկայոյզ ժամանակին մէջ՝ ուր այս կերպս կգործածուէր՝ ներդաշնակութիւն մը կայ : Երէ չեմ խաբուիր, ինձ կերեւի թէ այս խիստ ու անմուտ ձեռքէ ելած պատմութիւնները՝ բուն իսկ նիւթին գեղեցկութիւնը աւելի դուրս կցատրեցնեն: Ի՜նչ ցաւալի տեսարան անմեղ ժողովուրդ մը տեսանել՝ որ քրիստոնեական համակամութեամբ մը այլազգեաց անողորմ սրոյն տակ կիյնայ կմեռնի հազարաւոր մեկտեղ : Ի՜նչ յօժարակամ անձնանուիրութիւն է զոր Տաւրոսի Հայոց վրայ տեսանեմք, որ ի հասանել խաչակրաց ողջունեն զգալուստ վրէժխնդրաց խոնարհելոյ Խաչին. յօգնութիւն նոցա կրոչին ի խստութիւնս սովոյ, եւ անոնց հետ պատերազմին ամեն վտանգներուն մասնակից կըլլան : Ի՜նչպէս մեծ է մեր հայկազն աբեղայն իւր հայրենասիրութեան մէջ, երբ իւր ազնուական զգացմունքը աւետութեան եւ կրից ամբոխմամբը չնուաստացներ· Ո՛րպէս սիրէ նա զիւր հայրենիս, եւ կախորժի պանծացուցանել զքաջագործութիւնս որդոցն Հայաստանի, որ պաշտպանեցին զնա եւ վտառաորեցին. ինչ ճարտասան պարզութեամբ կպատմէ (Գլ. ԿԹ) այն ննգետասանամեայ դիւցազին մանր, որ հայրենի տունը կրողուս կվազէ սուրը ձեռքը այլազգեաց անհամար խումբերուն մէջ կիյնայ զանոնք հալածելու. անդին այս ցաւալի տեսարանիս վրայ՝ պատանեւոյն ծերունի պապուն բազուկները կջլատին, ու սուրը գետին կիյնայ : Վսեմ նաեւ գեղի խոնարհ հովուիմը, տէր Քրիստափոր երիցուն մանը (Գլ. ՁՁ), որ պաշարեալ յանկարծ յայլազգեաց՝ կամապարէ իւր հօտը եկեղեցւոյն մէջ կժողովէ, որուն թեպետ չորս կողմն են առեր բշնամիք, սուրբ խորհուրդները կկատարէ, սուրբ Հացն ու Գինին կբաշխէ հաւատացելոց, որ մի առ մի բարբարոսաց սրոյն սպանդ կերթան, մինչեւ որ Տ. Քրիստափոր ու իւր երկու որդիքն Թորոս եւ Ստեփան մինակ մնացած՝ իրարու վերջին համբոյրը կուտան, ու այն վեմ եւ հանդիսաւոր գրկախառնութենեն ետեւ երեքն ալ մեկտեղ կվազեն տաճարին սեմոցը վրայ մարտիրոսական պսակն ընդունելու : Ի՜նչ հաւատարմութիւն ազգին անկեալ թագաւորութեանը պաշտամանն, եւ ի փառաւոր յիշատակ

10. Mais ces défauts portent en eux-mêmes en quelque sorte leur compensation; cette narration où rien n'est apprêté, où rien n'arrête l'essor de la pensée, et qui n'admet point les délicatesses d'un art raffiné, nous représente l'état intellectuel et moral de la nation arménienne avec des couleurs plus vraies et plus tranchées que ne le ferait un style savamment travaillé. Il semble qu'il y ait je ne sais quelle harmonie entre cette manière inculte d'écrire l'histoire et l'époque barbare et agitée où elle était en usage. De ces récits esquissés d'une main rude et inexpérimentée, il me semble, si je ne me fais illusion, que ressort tout ce qu'il y a de beautés à l'approche même du sujet. Quel dramatique tableau que celui de ces populations inoffensives expirant avec une résignation toute chrétienne sous le glaive impitoyable des Turks qui les immole par milliers! Quel dévouement spontané que celui des Arméniens du Taurus, qui à l'approche des croisés, saluent l'arrivée des vengeurs de la Croix humiliée, volent à leur secours au milieu des rigueurs de la famine, et partagent avec eux tous les périls de la guerre! Comme notre moine arménien est grand dans son patriotisme, lorsqu'il n'avilit point ce noble sentiment par les égarements de la haine et de la passion! Comme il aime son pays et se plaît à exalter les actions des enfants de l'Arménie qui l'ont défendue et illustrée! Comme il raconte avec une éloquente simplicité (chap. LXIII) la mort de ce héros de quinze ans qui s'échappe de la maison paternelle pour se jeter au plus épais des bataillons des Turks, et celle de son vieux père, qui, à ce spectacle de douleur, laisse tomber son épée de sa main affaiblie et découragée! Et le trépas sublime de cet humble pasteur de village, le prêtre Christophe (chap. LXXXVI)! Surpris par les Turks, il rassemble à la hâte dans l'église ses ouailles, et pendant que cet édifice est assiégé, il célèbre les saints Mystères et distribue le pain et le vin sacrés à chacun des assistants, qui vont successivement s'offrir au fer des barbares; jusqu'à ce que Christophe et ses deux fils, Thoros et Etienne, restés seuls, se donnent le baiser d'adieu, et après cette suprême et solennelle étreinte, courent tous trois recevoir, sur le seuil du temple, la couronne du martyre. Quelle fidélité au culte de la royauté déchue, au souvenir glorieux du siége de saint Grègoire l'Illuminateur, si riche des pieuses largesses des souverains arméniens, et alors dégradé par la pauvreté et l'oppression! Comme il sait appeler la pitié et

աթոռոյ Սրբոյ Լուսաւորչին որ երբեմն Հայոց թագաւորաց առատաձեռնութեամբքը կճոխանայր, եւ ապա աղքատութեամբ եւ հարստահարութեամբք նուազեալ: Ինչպես գիտե նա շարժել զգրութիւն ու արցունքներ բաւիել տալ Բագրատունեաց ազնուական ու մեծ ցեղին վերջի Գագիկ Բ թագաւորին վրայ, այն նոյնպես թագաւորին՝ որ իւր ընդարձակածաւալ գիտութեամբն ու քաջասրտութեամբն աճուածի, իրեններեն կմատնուի, իւր հարցը ժառանգութենեն կմերկացուի, ու աքսորանաց ու բղուառութեան մէջ կեանքը կանցընէ, եւ արտասուելի դառաճաճութեամբ մը կմնցընէ:

Վերը յիշած մատենագրական կրթութեան պակասութեանը տպաւ է հեղինակին միւս թերութիւններն ալ՝ յորոց մտաւոր դիւրին մշակութեամբ մը կրնար ըզգուշանալ, ինչպես չափազանցութեանսերը, բացագանչութեան հակամիտութիւնը, նոյն ինկարուցու նոյն դարձուածոց յոգնեցուցիչ կրկնութիւնը, ամենահարկաւոր իրաց մէջ ցուցուցած վերջի աստիճանի ոչղութիւնը, եւ անդին նուազ կարեւոր պարագայից վրայ ցուցուցած երկարաբանութիւնը, ուր որ իւր ազգային կամ կրօնական կուսակցութեան չարմար կուգայ:

11. Իր շարունակողը, Գրիգոր, իրեն աշակերտ եղած պիտի ըլլայ, ըստ որում ցուցուցած հակառակութեանը ցայնքը, զոր ի Մատթեոսէ ժառանգեալ կերեւի: Ինքզինքը *երէց* կկոչէ, այսինքն, աշխարհական քահանայ, ի կարգ աշխարհի մտեալ: Իւր հայրենակցացը մէջ երեւելի աստիճան մը ունէր, վասն զի ի սկզբան անդ կտեսնեմք զինքը որ Քեսնոյ մեծամեծացն ու կառավարչին կղիմէ, երբ 1137ին քաղաքացիք այլազգիներէն պաշարուելով թողին լքին զՔեսուն, Գրիգոր կյորդորէ որ իրենց պարիսպները պաշտպանեն, եւ անոնց հետ հոն կփակուի: Յովն. Կոմնենոս կայսեր կրկին ասպատակութիւնքն ի Կիլիկիա եւ յԱսորիս, Զանգիին Փրանկաց ձեռքեն Եդեսիան առնուլը, Իկոնիոյ սուլթաններուն Ռուբինեանց հետ մերթ բշնամական եւ մերթ բարեկամական վերաբերութիւնքն, Կապադովկիոյ էմիրներուն եւ Տանիշմենտի տանն հետ եղած պատերազմները, Քուրդերէն իշխանական ցեղին մարիլը, խաչակրաց Նուր-Էտտինի դէմ ձեռնարկութիւնքն, Վրաց թագաւորաց Հայաստանի մէջ Անի եւ Դուին քաղաքաց դէմ ըրածները, Գրիգորի ժամանակագրութեան գլխաւոր կիւթերն են: Ոճը Մատթեոսինն ոչինչ ընդհատ ռամկական է եւ ստորին:

12. Թարգմանութեանս մէջ չանցայ որ մեր այսերկու հեղինակաց դիմական գծերը լիովին դուրս ցատքեցնեմ. բնագիրը կարելի եղածին չափ հաւատարմութեամբ ամբողջ թարգմանեցի, գաղափարացն ու դարձուածոց

faire couler les larmes sur le dernier de cette noble et grande race des Bagratides, Kakig II, ce prince si remarquable par son vaste savoir et son courage guerrier, trahi par les siens, dépouillé de l'héritage de ses pères, et traînant dans l'exil et le malheur une existence terminée par la plus déplorable catastrophe!

C'est à ce manque d'éducation littéraire que je signalais plus haut dans notre chroniqueur, qu'il faut rapporter d'autres défauts qu'une culture exercée lui aurait facilement fait éviter: son amour de l'exagération, sa tendance à la déclamation, la répétition fatigante des mêmes images et des mêmes tournures, sa concision extrême dans le récit de faits très-importants, et sa prolixité dans des circonstances d'un faible intérêt, mais où sa partialité nationale ou religieuse se trouvait en jeu.

11. Son continuateur, Grégoire, doit avoir été son disciple, si l'on en juge par l'animosité qu'il témoigne contre les Grecs, et dont il semble avoir hérité de son devancier. Il se qualifie d'երէց (érèts) ou prêtre séculier, c'est-à-dire non engagé dans l'état monastique, et marié. Il occupait un rang assez considérable parmi ses compatriotes, puisque le début de son livre nous le montre s'adressant aux grands et au gouverneur de la ville de Kéçoun, lorsqu'en 1137, elle fut abandonnée par les habitants, menacés par les Turks, pour les exhorter à défendre leurs murs, et s'y renfermant avec eux. Les deux expéditions de l'empereur Jean Comnène en Cilicie et en Syrie, la prise d'Edesse sur les Francs, par Zangui, les relations tantôt hostiles et tantôt amicales des sulthans d'Iconium avec les princes Roupéniens, leurs démêlés et leurs guerres avec les émirs de Cappadoce de la maison de Danischmend, la fin de la dynastie des princes de la maison de Courtenay, les entreprises des croisés contre Nour-Eddin, celles des rois de Géorgie sur le territoire arménien, contre les villes d'Ani et de Tevïn, tels sont les points principaux auxquels il touche dans son ouvrage. Son style n'est pas moins vulgaire et trivial que celui de Matthieu.

12. Je me suis efforcé, dans ma traduction, de faire ressortir dans tout leur relief les traits de la physionomie de nos deux auteurs; j'ai rendu le texte avec le plus de fidélité possible et dans toute son intégrité,

կարգն ալ գաղղիարեն լեզուին ձեռք տուածին չափ պահելով : Թարգմանութիւնս կայսերական մատենադարանին երեք բառածալ ձեռագրաց վրայեն ըրի , որ հայկական հաւաքման 95,99 թուերովն են նշանակեալ, երրորդն ալ A յաւելուածն է : Առջի ձեռագիրը շատ ճարտարութեամբ գրուած է այն տեսակ բամբակեայ թղթի վրայ որ յանդեպս *տաճկի թուղթ* կըսուի, նօտրագիր գրով' որուն գործածութիւնը ժէ դարուն սկսաւ : Այս գրչագիրս որ ընդհանրապես շատ ուղղագիր է' Մատթէի ժամանակագրութեան առջի քսանեւհինգ գլուխները կպարունակէ, մինչեւ ի Շլ Հայոց թուականը . (1 մարտ 1081-28 փետրուար 1082):

Գրչագիրն թ. 99 եւրոպական թղթի վրայ գրուած է նօտրագիր, երկիջեան, յանարուեստ եւ ի տխմար գրչէ, որ իւր օրինակին մէջ այնչափ սխալ ու գանցառութիւններ կըգնէ, որ շատ անգամ անիմանալի է : Բայց առջինեն աւելի անթերի է . վասն զի մինչեւ ի Մէ գլուխը կհասցունէ, Հայոց ՇԿ թիւը (22 փետրուար 1111-21 փետր. 1112) :

Երրորդ ձեռագիրը օրինակ մի է վերջին հարիւր երեսուն գլխոցն Մատթէի եւ շարունակութեանն Գրիգորի երիցու' որ կհասցնէ ցՈԺՍ թիւը (9 փետրուար 1162-8 փետր. 1163) : Այս օրինակը 1849ին գաղափարեց ի Վենետիկ երիտասարդ եւ գիտուն Հայ մը, Դերապատիւ Խորէն Վ. Գալֆայեան, Ս. Ղազարու վանիցը հինգ ձեռագրացը վրայեն , օրինակաց տարբերութիւնները լուսանցքը խնամօք նշանակելով :

Այս երեք ձեռագրաց ընդերցուածներուն բաղդատութեամբը չանցայ բնագիրն ուղղագրել : Այս առջի երկասիրութիւնս գրելեն ու բնագիրս ամբողջ գաղափարելեն ետքն սկսայ իմ թարգմանութիւնս : Արդեն ասոր մեկ հատուածը 1850ին երեւցած էր, այսու մակագրով . *Պատմութիւն Ա. խաչակրաց*, սկսեալ ի ձԾ գլխոյն մինչեւ ի ՄԾԹ : Թարգմանութեանս վրայեն անցայ, նոր իւնոր ետազօտութեամբք լուացունելով ու աւելի խորին քննութիւն մը ընելով այն յիշատակարանին' յորոյ մեկնութիւն ձեռք զարկի :

Երկրորդ հատորն' որ յինն հայ հեղինակաց է կազմեալ, ոմանք ամբողջ եւ ոմանք հատուած հատուած, զմեզ մինչեւ ի 1375 պիտի հասցնէ, ժամանակ' յորում վտրք Հայոց թագաւորութեան կործանումն' քրիստոնեից սուրբ երկիրն առնելոյ վերջին յոյսը մարեց :

en reproduisant l'ordre des idées et des phrases autant que le comporte le génie de notre langue. Ma version a été faite sur trois manuscrits in-4° de la Bibliothèque impériale de Paris, cotés, les deux premiers sous les nos 95 et 99 de l'ancien fonds arménien, et le troisième, classé dans le supplément A de ce même fonds. Le manuscrit n° 95 est tracé avec assez d'élégance sur cette sorte de papier de coton appelé improprement *papier turk*, dans la forme d'écriture cursive que l'on nomme նօտրագիր (nôdrakir), c'est-à-dire *écriture de notaire ou de chancellerie*, et dont on fait remonter l'usage au commencement du xviie siècle. Le texte, qui est ordinairement assez correct, comprend les cent vingt premiers chapitres de la Chronique de Matthieu, jusqu'à l'année 530 de l'ère arménienne (1er mars 1081-28 février 1082).

Le manuscrit n° 99 a été transcrit sur papier d'Europe, en caractères nôdrakir, sur double colonne, par un scribe à la main inhabile et ignorant, qui a fait dans sa copie tant de fautes et d'omissions, qu'il l'a rendue souvent inintelligible. Mais il est plus complet que le précédent, puisqu'il va jusqu'au chapitre CCVII inclusivement, 560 de l'ère arménienne (22 février 1111-21 février 1112).

Le troisième manuscrit est une copie des cent trente-deux derniers chapitres de la Chronique de Matthieu et de la continuation de Grégoire le Prêtre, l'année 611 (9 février 1162-8 février 1163). Cette copie a été faite en 1849, par un jeune et savant Arménien, le R. P. Corène Calfa, sur cinq exemplaires que possède la bibliothèque du couvent de Saint-Lazare de Venise, et dont il a eu soin de noter en marge les variantes.

C'est en comparant les leçons que m'ont fournies ces trois manuscrits, que j'ai cherché à rétablir le texte original. Après avoir exécuté ce premier travail et avoir transcrit mon texte en entier, j'en ai entrepris la traduction. Un fragment en avait déjà paru en 1850, sous le titre de : *Récit de la première croisade*, à partir du chapitre CL jusques et y compris le chapitre CCLIII. J'ai refait ma version en l'améliorant par de nouvelles recherches, et par une étude plus approfondie du monument que j'ai entrepris d'interpréter.

Le tome second, qui se compose de neuf auteurs arméniens, soit en entier ou par extraits, nous conduira jusqu'en 1375, époque où la destruction du royaume de la Petite Arménie enleva aux chrétiens d'occident leur dernière espérance de reconquérir la Terre-Sainte.

Հայոց թուականութեանը հասարակաց թուականին հետ տուած յարմարութիւնս' երկարօրէն ցուցուցած եմ իմ *Հետազօտութիւնք գիւտղական ժամանակագրութեանն* ըսուած գործքիս մէջ, որ շատոնցուընէ ի վեր տպուելու հետ է, բայց տպագրութեան երկար ու տաժանական աշխատութեան պատճառաւ ուշացաւ: Այս գրքիս մէջ իմ գործածած այլ եւ այլ թուականներս համառօտագրութեամբ եմ նշանակեալ, որոց նիմակուընէ կուզեմ բանալին տալ, որովհետեւ ասոնցմէ շատերը երբեմն երբեմն այս գրոցս ծանօթութեանցը մէջ կհանդիպին: Նշանագրով թուականի մը ետեւ È. A. որ գայ' կնշանակէ Ère arménienne (Հայկական թուական): È. Nat. ère de la Nativité, (Ամ ծննդեան) զոր Սամուէլ Անեցի ժամանակագիրը կգործածէ, եւ որ երկու տարի առաջ է մեր սովորական քրիստոնեական թուականութեան սկսելէն, զոր ես È. Ch. (Ամ քրիստոսական) համառօտագրութեամբը կներկայացնեմ: Նոյն գործքիս մէջ նաեւ հայկական աշխարհագրական ու պատմական անուանց գաղղիարէնի մէջ տառադարձութեան բռնած ոճիս պատճառները տուած եմ ու արդարացուցած:

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԻՒԼՈՐԻԷ.

La détermination sur laquelle est basée la concordance que j'ai établie entre l'ère arménienne et l'ère chrétienne est exposée tout au long dans mes *Recherches sur la chronologie arménienne*, ouvrage depuis longtemps en voie d'impression, mais dont l'apparition a été retardée par les exigences d'une exécution typographique longue et difficile. Dans ce livre, les différentes ères que j'ai eu l'occasion d'employer sont indiquées par des abréviations dont je vais dès à présent donner la clef, parce qu'il y en a plusieurs qui reviennent quelquefois dans les notes qui accompagnent ma traduction. Après une date énoncée en chiffres: È. A. signifie *ère arménienne;* È. Nat. *ère de la Nativité*, qui est celle dont fait usage le chronographe Samuel d'Ani, et qui part de la deuxième année avant l'ouverture de notre ère chétienne vulgaire, que je représente par l'abréviation È. Ch. On trouvera dans le même ouvrage les raisons qui expliquent et justifient le système de transcription en lettres françaises que j'ai suivi pour les noms propres arméniens, géographiques ou historiques.

ÉDOUARD DULAURIER.

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՈՃ.

Ցուցուար ամսոյն թերթին հրատարակութենէն քիչ մը վերջը' *Օրհնեալ որ սիրեն զհիզ Հայաստան* անուանով թերթուածին վրայ գաղղիարէն գովեստի բուղթ մը ընդունեցանք մեր հայրենակցեն ի Մկրտիչ Էֆենտիէ Պօղոս-Պէյ-Տատեան: Պ. Թադէս Պեռնարի եւ Պ. Ռուքէթի դատաստանները հրատարակելնէս ետեւ, մեր ընթերցողները յոգնեցընելու վախը' մեզի լռել տուեր էր այս նոր դատաստանին վրայ . բայց միւս կողմանէ' Օրագրիս վախճանին պակասութիւն մը ըրած կրնամք ըլլալ եթէ այս առիթը փախցընելու ըլլամք քանի մը խօսք ըսելու զայն առոյգ պատանւոյն' որոյ ապագային վրայ գեղեցիկ ու իրաւացի ակնկալութիւններ ունիմք:

Մկրտիչ Էֆենտին թէպետ դեռ եւս դեռահասակ' հայրենակցացը բարւոյն համար խորհուրդս երկնէ: Իւր ազգատոհմին բարձր աստիճանաւը կոչուած ըլլալով իր հայրենեացը վրայ ազդեցութիւն ունենալ, իւր բոլոր ջանքն այն է' որ կարեւոր ծանօթութեամբք հմտանայ, որպէս զի ազդու եւ կարելի ընէ գայս: Բնութեամբ մըտացի, եւ սուր բախանցողութեամբ զարդարեալ' իւր ջանքը յաջողութեամբ կպսակուի: Իր բուղբը կարդալը միայն բաւական է առ ի միտ առնուլ թէ այն մատաղ սիրտը ինչպիսի սիրով է լցեալ: Ամեն բանեն առելի մեր հայրենասիրութիւնն է որ վիճքն ի գործով է շարժեր. մեր հասարակաց հայրեն-

UN JEUNE PATRIOTE.

Quelques jours après la publication de notre numéro de janvier, contenant notre hymne intitulé: *Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie!* nous recevions au sujet de cette poésie une lettre en français d'un de nos jeunes compatriotes, M. Mekerditch-Efendi-Boghos-Bey-Dadian. Après avoir déjà publié les critiques de M. Thalès Bernard et de M. Jules Rouquette, la crainte de fatiguer nos lecteurs en les entretenant encore de nous-même, nous avait d'abord engagé à passer celle-ci sous silence; mais nous croirions manquer au but même de notre journal en laissant échapper cette occasion de dire quelques mots d'un jeune homme sur lequel nous fondons les plus belles espérances.

M. Mekerditch Dadian, tout jeune qu'il est, s'est consacré tout entier à ses concitoyens. Appelé par la haute position de sa famille à avoir de l'influence sur les destinées de sa nation, tous ses efforts tendent à acquérir les connaissances nécessaires pour la rendre aussi efficace que possible. Doué d'ailleurs d'une intelligence vive, d'une perspicacité rare, ses travaux sont couronnés du succès désiré. Ne suffit-il pas de parcourir sa lettre pour comprendre tout ce qu'il y a d'amour dans ce jeune cœur? Ce qui le touche le plus, c'est le sentiment patriotique qui nous a inspiré; notre attachement commun à la même patrie nous en fait un

եացը վրայ ունեցած ձգմռանքը զմեզ իր եղբայրը կրնէ: Որպիսի՛ բախծութիւն այն խեղճ Հայաստանին վրայ. այն *անհոգի մարմնոյն*, *այն դիակին*, զոր զօրաւոր շունչ մը միայն կրնայ ի կեանս վերակոչելու:

Երբ մեք օտարազգեաց դրուատեացը երախտապարտ եղանք, զորս հազիւ կճանչցայինք, շատ աւելի քաղցր է մեզի մեր երիտասարդ հայրենակցին ու բարեկամին վկայել թէ իր բուդրը որչափ ախորժելի եկաւ մեր սրտին: Մեծապես չնորհակալ եմք իր տուած քաջալերութեանցը. իւր բարեյորդոր խօսքերը, ընդ այնոցիկ' զորս յատելու իր ճոխակառոյց դաստիարակն ու մեր բարեկամը Պ. Ռոմեն Քոռնիւ, մեր երկասիրութեանցը զօրաւոր օգնութիւն մը պիտի ըլլան: Մեր արժէքեն շատ աւելի մեծ ընդունելութիւն մը գտած ըլլալով, չանանք գեր արժանի ընել զմեզ այն սիրալիր համակրութեանը' զոր մեր երգերը բարեկամաց սըրտին մէջ զարթուցին:

Ոչ. չեմք կրնար ամենեւին մեք զմեզ Մկրտիչ Էֆեմտիին խօսքին համեմատ մեր ազգին վերածնունդը գործողս համարիլ. սակայն երբ ընտիր հայրենասէրք մեզի ձեռք երկնցնեն, ու մեր չանիցը հետ իրենցը միացընեն' ամենայն իրաւամբ կրնամք յուսալ թէ քիչ ատենին մեր բղուատ Հայրենեացը համար նոր դար մը սկսի երջանկութեան:

ԱՒ ԽՈՐԻՆ Վ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ.

Սիրելի Բերրող.

Ընդունեցայ ձեր *Օրհնեալ որ սիրեն զհեգ Հայաստան* վերնագրով գեղեցիկ քերթուածը: Արտասուալից աչօք սիրացայ ձեր պարզ ու անուշ լեզուին, եւ ձեր ազնուական եւ վեհ զգաղափարաց վրայ: Գորովեցայ մանաւանդ այն հայրենասէր զգացմանը վրայ' որ ձեզի շնչեր է. միանգամայն մեր բղուատ ու սիրելի ազգին վրայ ունեցած ձեր վեհանձն ու խորին սիրոյն վրայ: Այո, Հայաստան ձեզի պէս մարդկանց կարօտի. ասւող, մեք հիմա ուրիշ բան չեմք' բայց երբ անհոգի մարմին մը. ոյ այս դիակին շունչ պիտի տայ գինքն ի կեանս վերակոչելու. Դուք, ով սիրելի՛ քերթող, որովհետեւ Աստուած ձեզի տուեր է դիւթական բարբառոյ կարողութիւն մը, որ բանական է ժողովրդեան ոգին շարժել ու վառել: Կաղաչեմ շարունակեցէք գրել. մեր ցաւագին սրտերուն համար ձեր երգերը սփոփմանէ աւելի բան մըն է. ապագայի մը ակնկալութիւն են, այն ծիրանի գօտին' զոր դուք այնպէս գեղեցիկ կնկարէք. եւ որ մեր սրբազան լերանցը վրայ յաւիտենական պսակի մը պէս աստուածադիր կփայլի: Գրեցէք, այո գրեցէք. ձեր աւետարանական եւ հայրենասիրական ձայնը արձակեցէք ընդ ամենայն կողմն երկնից, որ տանին զայդ յո եւ պարտն է բողբոջել ու պտղաբերել:

Ասոնք ոչ երբ միայն իմ անձնական զգացած տպաւորութիւններս են զոր կհաղորդեմ հոս ձեզի. ձեր գեղեցիկ քերթուածը տուի կարդալ նաեւ իմ սիրելի ու պատուական Դաստիարակիս Պ. Ռոմեն Քոռնիւի, որ ինչպէս գիտէք, Գաղղիոյ իմաստնագոյն անձինքներէն մէկն է, եւ հեղինակ ինքնին շատ մը ընտիր երկասիրութեանց: Սխրացաւ ինքը ձեր քերթուածոյն ճոխութեանն ու մեծութեանը վրայ. ու իր եռանդուն սերը թէ

frère. Que de tristesse à la pensée de cette pauvre Arménie, de *ce corps sans âme*, *de ce cadavre* qu'un souffle puissant peut seul rappeler à la vie!

Si nous avons été sensible à l'approbation des étrangers que nous connaissons à peine, à plus forte raison sommes-nous heureux de témoigner à notre jeune compatriote et ami combien sa lettre a été douce à notre cœur. Nous ne saurions trop le remercier de ses encouragements. Ses bonnes paroles, jointes à celles de son digne et illustre maître, notre ami M. Romain-Cornut, nous seront d'un puissant secours dans nos travaux. Apprécié au-delà de notre mérite, nous nous efforcerons au moins de nous rendre digne de la vive sympathie que nos chants ont éveillé dans des cœurs amis.

Nous sommes certes bien loin de nous croire, avec M. Dadian, le pouvoir d'opérer la régénération de notre peuple; mais que nos patriotes nous tendent la main et joignent leurs efforts aux nôtres, et nous avons tout lieu d'espérer que bientôt s'ouvrira pour notre malheureuse patrie une ère nouvelle, une ère toute de prospérité.

A MONSIEUR CORÈNE V. CALFA.

Mon cher Poëte.

Je viens de recevoir votre belle poésie, intitulée: *Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie!* Les yeux pleins de larmes, j'ai admiré votre langage si simple, si doux, et vos idées si nobles et si élevées. J'ai été touché surtout du sentiment patriotique qui vous a inspiré, et de votre attachement si généreux et si profond pour notre malheureuse et chère nation. Oui! l'Arménie a besoin d'hommes comme vous; nous ne sommes plus hélas! qu'un corps sans âme: Qui soufflera sur ce cadavre pour le réveiller et le rappeler à la vie? Ce sera vous, mon cher poëte, puisque Dieu vous a donné la puissance des accents magiques qui ébranlent et enthousiasment les masses populaires. Je vous prie en grâce: continuez d'écrire; vos chants sont plus qu'un soulagement à nos cœurs affligés; ils sont une espérance d'avenir, ils sont cet arc-en-ciel que vous avez si bien décrit, et qui brille comme une éternelle couronne mise par la main même de Dieu sur le front de nos monts sacrés. Oui! écrivez, écrivez: jetez votre parole évangélique et patriotique à tous les vents du ciel, qui la porteront dans les cœurs où elle doit germer et se féconder.

Ce ne sont pas seulement mes impressions personnelles que je vous communique ici: j'ai fait lire vos beaux vers à mon cher, et vénéré maître, M. Romain-Cornut, qui est, comme vous le savez, un des plus savants hommes de la France, et auteur lui-même de plusieurs ouvrages justement estimés; il a admiré l'ampleur et la magnificence de votre poésie, et vous avez conquis du même coup, pour vous et pour l'Arménie, ses plus vives sympa-

ձեր անձին եւ քէ Հայաստանի վրայ ստացայք: « Պետք է որ, ըսաւ, ձեր ազգը պարծանօք տեսնայ իր ծոցին մէջ այսպիսի երիտասարդ ու գեղեցիկ հանճար մը: » Եւ եաքին աւելցուց. « մեծ յոյս »: Ցիրաւի, սիրելի բարեկամ, այսպիսի մարդու մը այս կերպ ձեր վրայ ըրած դատաստանը՝ գիս մեծապես ուրախացոյց: Եթէ եւ օտարազգիք ձեր տաղանդին չարգը կճանաչեն, եթէ դուք այսու օրինակաւ սիրելի կընէք զՀայաստան նաեւ անոնց՝ որ հետը ամենեւին կապ մը չունին, հապա որչափ առաւել մեզ որ որդիք եմք նորա, եւ ձեր եղբարքը:

Բայց դուք՝ միայն չաւ գրելով ու ձեր գործքերովը քաղաքականացեալ աշխարհի ուշադրութիւնը Հայաստանի վրայ դարձունելու միայն գոհ չէք ըլլար. դուք կաշխատիք միանգամայն ձեր իմաստուն հարազատին Ամբրոսիոս վարդապետին հետ, ընդ հայրական տեսչութեամբ մեր անուանի գերապատիւ Սարգիս վարդապետին Թէոդորեան, որ իւր ազգին սիրոյն համար այնչափ բան է քաշած, դուք կըսեմ կաշխատիք հոս Փարիզու մէջ դաստիարակել Հայաստանի առաջ տղոց գաղթական մը՝ որ օր մը իրենց հետ պիտի տանին յԱրեւելս զգիտութիւնս եւ զքաղաքականութիւն՝ զոր աշխարհիս առաջին քաղքին մէջ կսորվին, որոց վրայ կաւելցընէք դուք քրիստոնեական խմորը, ըստ մեր եկեղեցւոյն յստակ ու սուրբ աւանդութեանցը:

Որքանի արժանի՛ք մեր ազգովին երախտագիտութեանը: Ապահով եղի՛ք երեքնիդ ալ որ երբէք պիտի չզլացուի ձեզ այդ:

Իսկ ես՝ քէ եւ դեռ երիտասարդ, եւ ուրիշ հեղինակութիւն մը չունիմ բայց զոր սերն ու մտերմութիւնն տայ, երջանիկ համարիմ գիս որ կրնամ զովաբանել զձեզ եւ ի սրտէ գիս դաւանել

Ձեր ակնածու աշակերտն ու բարեկամ

ՄԿՐՏԻՉ ԷՖԷՆՏԻ ՊՕՂՈՍ-ՊԷՅ-ՏԱՏԵԱՆ.

Ի Փարիզ, 1 Մարտ 1858.

thies. « Votre nation, m'a-t-il dit, doit être bien fière de voir « naître dans son sein un si jeune et si beau génie. Il y a là, « m'a-t-il ajouté, une grande espérance. » Vraiment, mon cher ami, j'ai été bien heureux d'entendre faire ainsi votre éloge par un tel homme. Si les étrangers même apprécient votre talent, si vous faites aimer ainsi l'Arménie par ceux qui ne tiennent à elle par aucun lien, que doit-ce être de nous qui sommes ses enfants et vos frères?

Mais vous ne vous contentez pas de bien écrire et d'appeler par vos œuvres l'intérêt du monde civilisé sur l'Arménie; vous travaillez encore, avec votre savant frère le vartabed Ambroise Calfa, et sous la direction paternelle de notre illustre et vénéré vartabed le père Théodore Sarkis, qui a tant souffert pour l'amour de sa nation; vous travaillez à élever, ici à Paris, une jeune colonie d'enfants Arméniens, destinés à porter un jour avec eux dans l'Orient les arts, les sciences et la civilisation qu'ils puisent dans la première ville du monde, et à laquelle vous ajoutez le généreux ferment de la piété chrétienné, selon les pures et saintes traditions de notre Église.

Que de titres à la reconnaissance nationale! soyez persuadés, tous les trois, qu'elle ne vous fera point défaut.

Pour moi, quoique bien jeune encore, et sans autre autorité que celle que donnent l'amour et le dévouement, je suis heureux de vous applaudir et de me dire du fond du cœur

Votre respectueux disciple et ami

MEKERDITCH EFENDI B. BEY-DADIAN.

Paris, 1 mars 1858.

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՏԷՐ ՆԻԿՈՂՈՍ ՊԱԼԵԱՆ.

Մարտի 12ին ծաղիկ հասակին մէջ կրոդուր կելլեր աշխարհս Մեծապատիւ Տէր Նիկողոս Պալեան, յետ լցուցանելոյ զայն եւ պայծառացուցանելոյ ազգի ազգի ջքնաղ շինութեամբք եւ առաքինի գործովքն բարութեան:

Այս ազգային անակնկալ ծանր կորստեանը մխիթարութիւն մը որ կայ՝ քէ իւր վսեմափայլ Ազգատոհմին եւ քէ բարեկամացս սրտին՝ այս է, որ բոլոր մեր ազգային եղբարց որ ի Պոլիս եւ ի Փարիզ ցուցուցած անկեղծ ցաւն ու սուգը կվկայեր քէ որչափ սիրելի, ցանկալի ու պատկառելի եղած էր Մեծապատիւ Հանգուցեալը իր աստուածպաշտութեամբն, հաստատուն առաքինութեամբը, ողորմած բարութիւն, լուսաւոր հանճարովն ու ազգասէր յօժարութեամբը: Մեծի ու պզտիկի սերը իրեն գրաւած ատենը՝ վեհափառ Սուլթանին ալ սիրտը իրեն ձգած էր իւր հաւատարիմ եւ հանճարեղ ծառայութիւններովը: Այսպիսի սակաւագիւտ բախտ մը կգործածէր նա ոչ այնչափ յանձին ինչ օգուտ՝ որչափ խեղճ ու աղքատ տնուորաց օգնելու եւ բարերարելու:

Անոր համար է որ ժողովուրդը լացաւ գինքը, ու արտասուօք յուղարկեց գնա ի հայրենիս իւր՝ ի հանգիստ եւ ի փառս յաւիտենական: Ժողովրդեան մը թափած արցունքը՝ անկեղծ է. երանի՛ անոր որ ընդհանուր հեծութեան ու արտասուաց ողբերու մէջ կրոջի ի մշտագուարճ բերկրութիւն եւ ի կեանս յաւիտենից.....

Այս տարաժամ ու սգալի մահուանը վրայ մեր զգացած խորին ցաւը հետեւեալ տխրագիծ տողերովը լուսահոգի Հանգուցելոյն վսեմափայլ Հօրը կյայտնեինք:

ՎԱՍՆԱՓԱՅԼ ԵՒ ԱՋԳԱՍԻՐ ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՄԻՐԱՅԻ ՊԱՒԼԵԱՆ ՈՂՋՈՅՆ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՔ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ .

Այն դժնդակ կորուստը զոր այս օրերս Աստուծոյ անքննին նախախնամութիւնը հաճեցաւ Ձեր բարեպաշտօն սրտին կրել տալու, այնչափ առատել վշտաբեր եղաւ մեզ ու այնչափ արտասուալի՝ որչափ անակնկալ եր ու ամենեւին անյուսալի ...

Այո, Մեծապատիւ Ամիրայ, մեր մարդկային մտացը եւ սրտերուն համար անյուսալի իմն եր՝ որ աստուածային բարեգթութիւնը ուզենայ գրկել զՁեզ եւ զմեզ յանկարծ այնպիսի մեկ սըրբասուն ու առաքինակրօն Արղարէ մը՝ որ երկրիս վրայ երկնից գթութեան գործիք մըն եր եղած այնչափ բիւրաւոր աղքատաց համար, ու իւր պարկեշտ, ազգասէր ու վեհանձն սրտովն, մտաւորական ջքնադ ձիրքերով, տուած բազմաղիմի վայելքովը ու ապազայ մեծամեծ բարեաց աներկբայ յոյսերովը՝ առ հասարակ մեծի եւ փոքրու օրինակ բարի եւ յորդոր ի լաւութիւն եւ ի քրիստոնեական եղբայրսիրութիւն : Արդարեւ, ինչպես կարելի եր հաւատալ՝ որ Աստուած չլսե այնչափ բիւրաւոր բերաններէ ելած սրտեռանդն պաղատանքներն եւ օրհնութիւնները այնպիսի անգին կեանք մը բազմամեայ երջանկութեամբ պահպանելու :

Ո՜հ, ընդունայն խորհուրդք մեր եւ յոյս ակնկալութեան : Մեք կաղօթեմք ու կմաղթեմք յոտնկայ եւ հաւատով, բայց երբ կտեսնեմք որ ոչ ըստ մեր փափաքանաց եւ ըղձից տնօրինէ Աստուած, կլքանիմք եւ կուլամք իբր թէ չլսեր մեզի ու մեր աղօթքն ընդունած չըլլար : Եւ այս առաւել այն ատեն՝ երբ առելի յայտնի կերպով Աստուած մեր խնդիրքը կատարած կըլլայ :

Անհաւանիկ այնչափ եռանդուն աղօթքներն ու օրհնութիւնները որ Ձեր ազնուափայլ Որդւոյն կենացը համար կմատուցանէին ազգայինք եւ օտարք առ հասարակ՝ բազմամեայ երջանկութիւն իրեն շնորհելու, լսեց Աստուած եւ կատարեց լիուլի առատութեամբ, մեր աղօթիցը լրմանն հետ՝ Արդարոյն առաքինութիւնները միանգամայն պսակելով : Մեք բազմամեայ կեանս կմաղթեինք, ինքն Տէր գյաւիտենականն եւ զանսպառելին հաճեցաւ իւր սիրելւոյն եւ ընտրելւոյն պարգեւել :

Միխթարուեցէք ուրեմն, ով վսեմափայլ եւ աստուածասէր Ամիրայ, միխթարուեցէք այն կորստեանը վրայ՝ որով Ձեր ամենասիրելի Որդին դեռ աշխարհիս ցաւագին վիշտերը չտեսած իւր յարազուարճ երջանկութիւնը գտաւ : Ի՞նչ է այս աղցաւոր ու ապականացու կեանքը որ այնչափ ցաւ տայ մեզ, մանաւանդ՝ երբ ասկէ եկելովնիս է որ անանց ու մշտազուարճ կեանքը պիտի գտնեմք ու վայելեմք անկասկած եւ անկորուստ :

Եւ ահա այն անպատում ու անխոնջ կեանքն է որ գտաւ ու կվայելէ՝ Ձեր նախանձելի Որդին, որուն ինչպես կեանքը՝ այսպես եւ սիրտն եւ հոգին մատաղ մնաց միշտ ու անշաղախ աշխարհիս սուտ հրապոյրներէն. զարմանալի, սիրելի, ու փափաքելի երկրիս վրայ, եւ իւր վսեմաշուք Ազգատոհմին զարդն ու պարծանք, զարդ եւ անդրանիկ պտուղ՝ նաեւ Աստուծոյ արքայութեան փառացը մէջ. առելի պատուեալ ու առելի սիրելի հոն յանմահ Թագաւորէն՝ քան որչափ սիրոյ եր արժանացեալ հոս երկրաւոր մահկանացու բազաւորին առջեւ:

Երանի՜ Ձեզ, Քրիստոսասէր Ամիրայ, որ Ձեր ամենուն քաջածանօթ աստուածպաշտութեանը այսպիսի արժանաւոր Պայազատ ստացայք : Երանի՜ Ձեզ որ այնչափ խնամք ու հոգն որ ունեցայք՝ հարիւրապատիկ արդ կինձէք երկնից ոսկեթոյս դաշտերուն մէջ : Եւ երանի՜ Ձեզ եւ բիւր երանի որ այն ծնողական որդեսէր աչուրներն որ արդ լի են արտասուօք՝ լի են եւ երկնային հաւատոց մշտապայծառ լուսով, որով ոչ միայն Ձեր սիրելի Որդւոյն յաւիտենական փառքն ու անթառամ պսակը կտեսնեք կմխիթարուիք, հապա նաեւ քէ որչափ մեծ ու աստուածահաճոյ գոհ եր զոր ըրիք արդ ի նմա, եւ քէ որչափ մեծ վարձք ու փոխարէն պատրաստած է Աստուած Ձեր անմոռանք համբերութեանն ու ազնուապաշտօն համակամութեանը :

Զդոյն ահա եւ մեր վշտացեալ սրտերը կմաղթեն Ձեր բարեպաշտութեանը՝ եւ յուսահոգի Արդարոյն առաքինասէր եղբարցն ու համեստակրօն Ամուսնի Տիկնոջը համար, որոց առանձին առանձին մեր մեծարանաց, սիրոյ եւ ցաւակցութեան ողջոյններն ընծայելով, մնամք

Ձեր վսեմափայլ Մեծութեանը երջանկութեանն համար Աղօթարարք

ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԹԷՈԴՈՐԵԱՆ
ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ
ԽՈՐԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Ի Փարիզ, ի Հայկազեան Վարժարանի, 9 Ապրիլ, 1858.

Յ. Գ. Ազգային մարժարանիս աշակերտքն ալ իրենց խոնարհ եւ որդիական յարգութիւնը Ձեր Մեծութեանը կմատուցանեն: Ո՜հ, չսէ Աստուած մեր այն անմեղ տղայոց աղօթքը զոր մեր արտասուացը հետ խառնեցին Բարձրելոյն դիմաց Ձեր ազնուափայլ յուսահոգի Որդւոյն եւ բոլոր մեծաշուք ազգատոհմին համար, Հանգուցելոյն սակաւօրեայ՝ բայց բազմարդիւն կեանքը Ձեր անգին կենաց արեւուն վրայ կրկնապատիկ առելցընելու :

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ Ս. ԱՒՈՒԲԵԼ ԷՖԷՆԴԻ ՏԱՏԵԱՆ.

Տատեան ազնուաշուք տոհմին զարդ՝ Մեծապատիւ Սիսակ Առաքել էֆենտին, այն սակաւագիւտ անձանց մէկն է՝ որ իրենց անուամբը, հանճարովը, կրթութեամբն, սրտիւը եւ գործօքը՝ զարդ են միանգամայն եւ պարծանք Ազգիս, քէ ներքնոց եւ քէ օտարաց առջեւ: Իւր հաւատարիմբնութիւնը իրաւանաչ տնտեսութիւնն ու աշխոյժ գործառնութիւնները՝ շուտով Օսմանեան պետութեան վստահութիւնը գրաւեցին : Շատ անգամ պետութեան այլ եւ այլ պաշտօնները իրեն յանձնուեցան, եւ ամեն անգամ գիտցաւ իւր պատիւը ամենայն իրօք պահել եւ յառաջել: Վառօդարանի կարեւոր գործոցն ու պիտոյիցը համար առաքեցաւ ի Փարիզ, ի Լոնտոն եւ ի Պրիւքսէլ, եւ արդ ամենայն ճարտարութեամբ ի գործ դնելով իւր պաշտօնը՝ կըդառնայ անուանի իւր սիրելեացը գիրկը, պատուելի եւ դրուատելի յաւետ ի Պետութենէն՝ որոյ ծառայութիւնը աջողութիւնով հաւատարմութեամբ հանեց դարձեալ ի գլուխ, ըղձալի յիւրոցն՝ որոցմէ տասնհինգ ամսէ ի վեր կպանդխտի. եւ մեզ՝ այնչափ առելի ցաւալի՝ որչափ որ այս տարուան մը միջոցին մէջ ստէպ տեսութեամբք եւ մտերիմ խօսակցութեամբք առիթ ունեցեր եմք ճանչնալու եւ յարգելու Մեծապատիւ Պայազատին ազնուական ու բարեպաշտօն ոգին, ուղիղ եւ անկեղծ սիրտը եւ ճշմարիտ ազգասիրութիւնը: Ամեն կիրակի եւ տօն օրեր՝ վարժարանիս ազգային մատրանը զարդն ու փառքն եր իւր եռանդուն աղօթասիրութեամբը. բարի օրինակ եւ գրգիռ ազգայնոց եւ աշակերտաց վարժարանիս :

Հետեւեալ յանպատրաստից գուրգուրած տաղը փոքր ի շատէ կյայտնէ մեր մտերիմ սերը, եւ իրմէ բաժնուելնուս զգացած անկեղծ ցաւը :

ԱՌ ԱԶՆՈՒԱԶԱՐՄ ԵՒ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ

Ս. ԱՒԱԳԵԼ ԷՖԷՆՏԻ Յ. Պ. ՏԱՏԵԱՆ,

ԱՓ ՅԱՓՈՑ ՎԵՐՋԻՆ ՈՂՋՈՅՆՔ.

Աչ. — ի նաներ այսօր երկինք ծիծաղին՝
Զի՝ մեր ժըպիտս ազդեն ի դէմ ցաւագին.
Ի գոհ բախծիցս ըզմեզ խնդրե ցըրել սիրտ.
Անոյշ սա սիւք է որ հրաւեր քեզ շընչեն
Հայրենեաց մարգին :

Աւանիկ հաշտ բնութիւն առ քեզ նորափայլ,
Անհա աջող հրմայք ի չուդ արձակեալ,
Երբ ով վհեհազն, ի գիրկս օն քոց սիրելեաց.
Նոցին անձուկք ընդ քեզ եւ իդձքն ուղեկցին,
Եւ մեր ոխտք սըրտին :

Ե՛րբ, մի յարտօսր ի մեր հայիս խանդակաթ,
Մեզ բոց ըզցաւս, մի քեզ բաժինք ելցեն յայդ,
Մեզ՝ որ ի քեզն անդ բարեկամ լիասիրտ
Ցարդ ունեաք, նըպաստ յորդոր քաջալեր
Սփոփանս ի վիշտ մեր :

Ո՜հ, արդ ըե խորք ուանբաւ խըտրոցք մեր ընդ մէջ
Հզմիութեան բարձցեն վայելս առ ի մենջ,
Ո՞չ ադէ՝ նդ ծովս մըտերմութեանն եւ կապանք
Զօղ սըրտակապ սահեալ ազդե անարգել
Ելեկտրեայ գերդ բել .

Եւ ձայնըն հեշտ, ձայն սիրախորժ մըտերմի
Թէ յարձագանգս անդ նըւադեալ կորընչի,
Բայց չիցէ ուայլ անյօդաւոր ինչ բարբառ
Զոր չըւիցեմք եւ սիրսիցիմք յուսակից . —
Հզբընդմուն սըրտից :

Այո, յուիցուք մեք ցանգ ըզդոյն ձայն սըրտի,
Ի քոյդ անուն, ի գործս՝ համբաւ յոր ղըրդի .
Եւ մանաւանդ ի յուշ աւուրցն ըղձաւետ
Ցոր մեք ի քեզ խընդացաք, Բաջ. — եւ տրիւուր
Ցուշ մի, յայսր աւուր ....

Ե՛րբ, սակայն երբ, հրեշտականմունդ Առաքեալ.
Երբ եւ ըզմերս ազնըւագոյն մասն առեալ,
Երբ, եւ զանձուկ միանջ տաս գողջոյն Հայրենեաց՝
Ցուշ քեզ զի աստ ի դոյն հայիս անձկայրեաց
Սիրտք քոց մըտերմաց :

ԹՈՐԻՈՒՈՒՆԻՆ.

21 Ապրիլ 1858.

ՏԵՐ Յ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ ԲԺԻՇԿ.

Ամսոյս 7ին տեսանք տխրութեամբ մեր ազնիւ բարեկամ Տէր Յակոբ Արզումանեանին Փարիզին մեկնիլը, որ մայրաքաղաքիս մէջ կենացը տասնըմեկ տարին անցուց օգտակար գործունէութեամբ :

Նուանդուն եւ ձեռներէց բնութեանը հետ ոգեկան ձիրքերով եւս զարդարուած, Տէր Արզումանեան մատաղ հասակին մէջ իսկ հասկըցաւ այն մտաւորական անգգայութենեն դուրս ելլելուն հարկը, յորում կզըտնուին դեռ աւանդ, մեր Արեւելեայց շատերը : Սակայն բարեկեցութեան հրապոյրները չորս կողմն առած՝ ամեն բան գիները անգործ կեանք մը անցընելու եւ ինքզինքը այն ամենայն գուարճութենեց տալու կյորդորէին, յորս ընկղմած են եւ կընկղմին տակաւին ազգերնուս մեծատանց որդոց շատերը : Բայց անգործ կեանքը ծանր էր իրեն. անօգուտ կերպով իւր օրերն անցընելուն վրայ կամաչէր կարմրէր. ուստի եւ իւր ընտանեացը սիրոյն ու գորովոյ՝ ուսման եւ կրթութեան սիրովը յաղթելով՝ 1847ին Կոստանդնուպոլսեն ելաւ Գաղղիա եկաւ՝ քաղցրմեկ տարուան :

Հոս բոլորովին ինքզինքը ուսման տուաւ . եւ եռեւեռ եռեւ տերութեան առջեւ երկու քննութիւն անցուց, *Պահպօրեա ես սիանս* եւ *ես ղեթր* ըսուած ուսումնական բարձր աստիճաններուն վկայագիրներն առնաւ, եւ ազգայնոց մէջ ինքն առաջիններէն մէկն եղաւ որ այս վկայագրոց երկուքին եւս միանգամայն արժանանայ :

Այնուհետեւ սրտի մտօք իւր սիրելի բժշկութեան ար-

M. LE DOCTEUR ARZOUMAN.

Le 7 de ce mois nous avons eu à regretter le départ de Paris de notre bon ami M. Arzouman, qui avait passé dans cette capitale onze années employées avec activité et profit.

D'une nature vive et entreprenante, doué de rares facultés, il avait de bonne heure senti le besoin de sortir de cette apathie intellectuelle, malheureusement trop commune encore aujourd'hui en Orient. Environné des séductions du bien-être, tout le portait à accepter les charmes de l'oisiveté et à se jeter dans cette vie de plaisirs si chère à la plupart des jeunes gens des familles opulentes de notre nation. Mais l'inaction aurait été sa mort; et il eut rougi de traîner une existence inutile. Aussi l'amour des sciences et le désir de s'instruire l'emportant sur la tendre affection qu'il avait pour les siens, en 1847, à l'âge de vingt-et-un ans, il quitta Constantinople, sa patrie, pour se rendre en France.

A peine à Paris, il s'adonna tout entier à l'étude et se prépara à passer successivement deux examens devant les Facultés des Lettres et des Sciences; il obtint les deux diplômes de bachelier ès-lettres et de bachelier ès-sciences, grades que, l'un des premiers de nos compatriotes, il a réunis.

Il entreprit alors des études spéciales et se livra corps

ւեսիլ ետեւե եղաւ, եւ թեպետ երկու անգամ քաշած ծանր հիւանդութեանցը պատճառաւ հարկ եղաւ որ ուսմունքը առ ժամանակ մի ընդհատե ու հայրենեաց օդը ծծելու երթայ . բայց վերջապես իւր անդուլ ջանքն ու աշխատանքը յաջողութեամբ պսակեցան ,եւ մարտի 21ին Փարիզու բժշկութեան Դպրոցին մէջ, առաջի բազմաթիւ ժողովականաց՝ — որոց մէջ կտեսնեին ընդ ուրախութեամբ գրեթէ բոլոր փարիզաբնակ ուսումնասէր հայ երիտասարդները որ իրենց համազգի ընկերակցին ֆաջուրիւնը տեսնելու եւ ուրախանալու էին վազեր, —Տ. Արզումանեան ներկայացուց իր քննութիւն ամենօգտակար ու դեռ քիչ ճանչցուած նիւթի մը վրայ յօրինած բժշկական ճառը, որ էր *իւրային անատոմիական ժամանակ մատնելոյն ջիղերուն վրայ տեսնուած այլայլութիւնները:*

Նիւթոյն վրայ ունեցած հմուտ գիտութեամբը մայրաքաղաքիս ամենեն երեւելի բժշկաց զովեստիցը արժանի եղաւ: Այն մեծանուն Պուլլիօ, Նելաթոն, Փիօռի եւ Վելփօ բժշկաց ի նշան մեծարանաց եւ երախտագիտութեան իւրոյ նուիրած է Տ. Արզումանեան իր ճառը , որոնք ուսմանցը բոլոր ընթացքին մէջ իր ընտիր կատարելութիւնները դիտելով՝ զինքն իրենց բարեկամութեամբը պատուեր հին միշտ:

Արդէն շատ պարագաներու մէջ ցուցուց նոս Տ. Արզումանեան իւր բժշկական հարտարութիւնը: Մեք եւս շատ անգամ թէ մեզ անձին եւ թէ Հայկազեան վարժարանիս աշակերտացը վրայ փորձեցինք անոր տուած պատուական խրատուց ու դեղոց օգտակարութիւնը: Դեռ ասկէ երկու ամիս յառաջ մեր աշակերտաց մէկը բմբատեճդէ (*բիֆթեք*) բռնուած՝ մեր սիրտը անու դողի մէջ ձգած էր. Տ. Արզումանեանին միջնորդութեամբը Տ. Պուլլիօ Փարիզու առաջին բժշկաց եւ փորձառուաց մէկը, որ եւ մասնաւոր սիրով մը զինքը կսիրէ , հաճեցաւ երբեմն գալ մեր հիւանդին պատանեակը տեսնել. բայց իւր աշակերտին խոհեմութեանն ու գիտութեանը վրայ մեծ վստահութիւն ունենալով՝ բոլորովին իրեն յանձնեց մեր հիւանդին ընելիք հոգն ու խնամքը, եւ ուրախութեամբ կիրատարակեմք որ հիւանդը շուտով վտանգն անցուց եւ սկսաւ առողջանալ, եւ այսօրուան օրս բոլորովին ապաքինած՝ մեզի հետ կմիանայ իւր առողջարարին հանճարը գովելու եւ երախտագիտութիւնն անոր յայտնելու :

Թեպետեւ մեկ կողմանե մեր Տ. Արզումանեան բարեկամին մեկնիլը մեզ ցաւ պատճառեց, միւս կողմանե եւս ուրախանամք մտածելով որ իւր քաշափորձ հմտութիւնը յայն ասպարիզ պիտի գտնե Կոստանդնուպոլսոյ մէջ, ուր սակաւ են հարտար բժիշկք :

Եւս առաւել՝ որ այսուհետեւ ազգայինք պիտի

et âme à la médecine; et quoique, à la suite de deux graves maladies il ait été obligé de suspendre un moment ses travaux et d'aller respirer l'air natal sa persévérance vient néanmoins d'être couronnée de succès. Le 21 mars 1858 il a soutenu devant la Faculté de médecine sa thèse doctorale sur une question d'un grand intérêt et bien peu connue jusqu'à ce jour : *Sur les troubles nerveux de la locomotion observés dans la chloro-anémie.* Parmi l'auditoire, nous remarquions avec joie presque tous les étudiants arméniens de Paris, accourus pour applaudir au triomphe de leur camarade. Une connaissance approfondie de son sujet lui a mérité les éloges des professeurs les plus distingués de la capitale.

C'est à ses illustres maîtres qui, appréciaient M. Arzouman à sa juste valeur, et qui pendant tout le cours de ses études l'ont toujours honoré de la plus vive amitié, c'est à MM. Bouillaud, Nélaton, Piorry et Velpeau qu'il a dédié sa thèse, comme un hommage de reconnaissance.

En bien des circonstances déjà M. Arzouman a fait preuve d'un remarquable talent comme médecin. Nous aussi, nous avons pu en juger par nous-même, nous à qui, en plusieurs circonstances, il a donné d'excellents conseils et par quelques-uns de nos élèves du Collége national arménien qu'il a bien voulu traiter. L'un d'eux, atteint récemment d'une fièvre typhoïde, inspirait les craintes les plus sérieuses. Grâce à l'intervention de M. Arzouman, M. Bouillaud, un des premiers professeurs et des premiers praticiens de Paris, qui entre tous lui témoigne une affection particulière, a bien voulu voir quelquefois ce jeune homme. Mais confiant dans la prudence et le tact exquis de son élève, il lui a laissé presque entièrement la direction des soins à donner au malade, et nous sommes heureux d'annoncer qu'aussitôt il est entré en convalescence. Aujourd'hui, entièrement rétabli, il se joint à nous pour rendre hommage au talent de celui auquel il doit sa guérison et lui témoigner toute sa gratitude.

Malgré la peine que nous a causée son départ, nous ne saurions trop féliciter M. Arzouman d'être rentré à Constantinople. C'est là surtout où les bons médecins sont si rares que ses connaissances approfondies trouveront un vaste champ pour s'exercer.

Désormais nos nationaux pourront jouir des fruits de

կարեցան վայելել ի նմա տասը տարուան ուսմանց պտուղը, ու պիտի ճանչնան ու յարգեն ըստ արժանւոյն իւր հայրենասիրութիւնը՝ որով ընտրեց ու առաւ դժուարին՝ բայց եւ օգտակար վիճակ մը հայրենակցաց ծառայելու, ու հայրենեաց պիտանի անդամ մը ըլլալու :

ses dix années d'études, ils reconnaîtront et estimeront le patriotisme qui l'a porté à embrasser une profession difficile il est vrai, mais qui lui permet de rendre des services à ses compatriotes et d'être un membre utile à notre commune patrie.

Տ. ՄՍԵՐ ՄՍԵՐԵԱՆՑ. — Արժանապատիւ եւ գիտնական պարոն Մսեր Մսերեանց Զմիւռնացի, որ Մոսկուայի Լազարեանց ճեմարանին մէջ հայկաբանութեան եւ կրօնական ուսմանց դասատու է, փետրուարի 8ին Ռուսաց օգոստափառ Կայսրէն վարձատրուեր է ասպետական նշանաւ սրբոյն Սբանիսլասայ կարգին երկրորդ աստիճանի ի փոխարէն Վարժապետական իւր ժրաջան ծառայութեանցը : (ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ.)

ՎԱՐԴԱՆ ՓԱՇԱ. — ԵԱԻԼԷՐ ՓԱՇԱ. — ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ :— Պօյսոյ րդթակիցներնիս մեծ ուրախութեամբ լսեցինք որ Օսմանեան պետութիւնը բարեհաճեր է *Փաշայութեան* փառաւոր պատուանունը շնորհել վեհափայլ Յովսեփ Վարդանեան ու Թնկրեան Անտոն Եաւեր Պէյերուն, որ արդ Վարդան Փաշա եւ Եաւեր Փաշա իշխանական անուններուն արժանացան :

Արդէն ուրիշ անգամ Օրագրիս մէջ տեղեկացինք ուրախութեամբ՝ ազգայնոց մէջէն անդրանիկ Փաշա Նուսպարեան Առաքել Պէյին փառաւորուիլը ոչ միայն փաշայութեամբ, հապա նաեւ Սուլտան աշխարհին կուսակալութիւնն ալ մեծապանծ վիճակ եւ իմաստութեամբ ընդունիլն ու ցարդ կառավարելը :

ԿԵՆՑԱՂՕԳՈՒՏ ԲԱՆԲ

ՊԱՐՏՔ ԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՍ.

Ա.

Ծնողքնիս, զաւակնիս, ազգականնիս ու բարեկամնիս կսիրեմք. բոլոր մեր այս սիրելիքը հայրենիք տուեր է մեզ, եւ իւր ծոցը կընակեցընէ զանոնք. ուրեմն հրջափ պէտք է սիրեմք այս Հայրենիք ըսուած օրհնեալ երկիրն ու իրեն համար ամէն գոհ աչքերնուս բերեւ ու փոքր երեւայ :

***

Ո՞րպէս կարող եմք չնուիրել հայրենեաց բոլոր մեր ստացուածքը, երբ մտածեմք որ ամէն ունեցածնիս իրմէ առած եմք :

ԿԻԿԵՐՈՆ.

Միտդ բեր միշտ որ հայրենիք անտնօրինելի եւ սրբազան իրաւունք ունի հանճարոյդ, առաքինութեանդ, զգացմանցդ եւ բոլոր գործոցդ. ինչ վիճակի մէջ ալ որ գտնուիս, պահապան գինուոր մի ես հայրենեաց, եւ պարտդ է միշտ անոր վրայ հսկել, եւ որ եւ իցէ վտանգի ժամանակ անոր օգնութեան վազել :

ՊԱՐԹԵԼԸՄԻ.

Հայրենեաց համար մեռնիլը քաղցր ու փառաւոր բախտ է :

ՀՐԱՏԻՈՍ.

Որ տապակուսի մեռանել վասն հայրենեաց՝ այր վատանուն է միշտ :

ՍԱՐԴԻՍ Վ. ԹԷՈԴՈՐԵԱՆ.

Հայրենեաց ծառայելու ժամանակ պէտք է որ բոլոր մեր անձնական ըղնամութիւնները՝ կրքերն ու վրէժխնդրութիւնները դադրին, առանձնական սէրն ու զորովը լռեն. մարդս պիտի ոչնչանայ, եւ քաղաքացին միայն պիտի մնայ բոլորանուէր հայրենեաց :

***

Քաղաքական կիրք յայնժամ եւեթ օրինաւորք են, յորժամ հայրենասիրութիւնն վառարան է նոցին. բայց բազում անգամ ի վէճս կուսակցութեան դուն ուրեք զօգուտ աշխարհին խորհիլ մաղղիկ :

Ս. Վ. ԹԷՈԴՈՐԵԱՆ.

Հայրենեաց դէմ բարկանալը մեծ յանցանք է :

ԿԻԿԵՐՈՆ.

Ամէն անգամ որ մէկը հայրենեացը դէմ կելատերագմի՝ բնութեան դէմ կգործէ :

ՖԵՆԵԼՈՆ.

Հայրենեաց օգտին համար չկայ անձնական շահ մը որ առաքինի քաղաքացին չկարենայ գոհել :

***

Որպէս զի հայրենիք երջանիկ ըլլայ, պէտք է որ իշխանք եւ դատաւորք օրինաց հնազանդին, քաղաքացիք եւս իշխանաց եւ դատաւորաց :

ՍՈՂՈՆ.

Պատմեցէք մանկանցդ գեղեցիկ փառս եւ գաժմեան հանգամանս հայրենեաց ձերոց, զի մատաղ սիրտ նոցա զուարճացեալ եւ զգածեալ միանգամայն գեղեցիկ եւ տիւր յիշատակօք գիտասցեն թէ զինչ ունին առնել նմա ի պարտուց իւրեանց եւ յիրաւանց ժառանգութեան :

Ս. Վ. ԹԷՈԴՈՐԵԱՆ.

Մի հարցըներ թէ ինչ է քու պարտդ առ Հայրենիս : Սիրէ ու կսովրիս :

***

Իշխան ես. հայրենեացդ իշխել գիտցիր. գինուոր, հայրենեացդ համար մեռնիլ աչքդ առ. քաղաքացի, հայրենեացդ ծառայել մտածէ. արուեստաւոր, հայրենեացդ հարստութիւնդ բա-

նեցուր. գիտուն, հայրենեացդ օգուտը մտածէ ու սովրեցուր. տգէտ, գէթ հայրենիքդ սովրէ ու պահէ:

***

Պատերազմը չկրնար փառք բերել զօրավարին՝ երբ յաղթութիւնը՝ հայրենեացը օգտին համար չէ: Միայն հայրենեաց պարտքն է որ կրնայ արդարացուցանել արեանց հոսմունքը:

***

Փառք մը՝ զոր հայրենեացդ վնասովը կփնտռես՝ ոչ միայն անցաւոր է եւ կորստական, հապա նաեւ անոր հետ կկորսուիս դուն ալ. եւ ուրիշ բանի համար չես յիշուիր, բայց գի հայրենեացդ վնասել աշխատեցար: Օրինակ քեզ ըլլան եւ խրատ գգուշութեան բոլոր հայրենատեաց եւ ազգատեաց մարդոց գարշելի ու նզովելի յիշատակը:

***

Առ հայրենիս պարտքը ոսկի շղթայ մի է, զոր անձնուրաց եւ վսեմախոհ քաղաքացիք միայն կրնան իրենց վիզը անցած տեսնել, եւ իրենք միայն արժանի են. վասն զի այն գերապանծ շղթային ամեն մէկ օղակը օր մը անթառամ փառաց մէյմէկ պսակները պիտի ըլլան:

***

Օրինակ ճշմարիտ քաղաքացւոյ

ՈՒՇԻՆԿԹՐՆ.

Այլ եւ այլ ձիւն եւ նոր մեծանուն մատենագրաց մարդուս առ իւր հայրենիս ունեցած սրբազան պարտուցը վրայ տուած գեղեցիկ պատուէրներ մեր ազգասէր ընթերցողաց յիշեցընելն չետոյ, այլ եւ այլ պարզ օրինակներով ու պատմութիւններով ցուցընեմք նաեւ թէ առաքինի մարդիկ ինչպես հասկըցեր են այն պարտքն ու ինչ կերպերով ի գործ դրեր են:

Քաղաքական պարտուց անթերի կատարմանը համար Գեորգ Ուշինկթընեն առնելի գեղեցիկ օրինակ չեմք կրնար բերել, որ Ամերիկացւոց ազատութեանը հիմնադիրն եղաւ, եւ իրաւ այր սոսկական, պատերազմող եւ պաշտօնեայ պետութեան՝ միշտ անթերի կերպով քաղաքացւոյ ամեն առաքինութիւնները իւր վրայ փայլեցուց:

Ուշինկթընին ծնած ժամանակը (1832) Միացեալ-Նահանգաց հասարակապետութիւնը չկար, եւ երկրին մէջ տասներ գաղթականներ կային՝ Անգղիոյ հպատակ: Ասոնք Անգղիոյտերութեան բռնութեանցը դէմ չկարենալով համբերել՝ 1774ին ապստամբութեան դրօշակը կանգնեցին, եւ մտքերնին դրին որ անկախութիւննին ձեռք բերեն: Իրենց գլուխ մը պէտք էր. Ուշինկթընը ընտրեցին եւ իրեն սպարապետութեան պատիւն ու իշխանութիւնը տուին:

Այն ժամանակ քառասունհնգերկու տարեկան էր Ուշինկթընը: Երիտասարդութեանը ատեն իւր գառնին զինուորացը գլուխ կեցած՝ վայրենեաց դէմ ըրած պատերազմին մէջ քաջացեր էր. բայց չետոյ ինքզինքը բոլորովին իւր արտերը մշակելու եր տուեր: Սրտին մէջ ամենեւին փառասիրութիւն չունենալով՝ իրեն տրուած պատուոյն բնաւ չէր սպասեր. մանաւանդ ալ որ ժրջալի արիասիրտ ու մեծասիրտ էր, այնչափ ալ խաղաղասէր եւ համեստ: Բայց երբոր առիթն եկաւ, երբոր հայրենիք իւր հանճարոյն ու ծառայութեանը կարօտ եղաւ, իմաստուն երկրագործը ինքզինքը մեծանուն պաշտօնեայ պետութեան եւ քաջամարտիկ պատերազմող ցուցուց:

Անգղիացւոց դէմ եղած կռիւը ինն տարի տեւեց, եւ հարկ եղաւ որ Ուշինկթընն անուր դժուարութեանց յաղթէ: Խոչընդոտք, ձախորդութիւնք, բընամութիւնք, մատնութիւնք եւ անիրաւութիւնք չորս կողմը կըվխտային. արիութեամբ ու վշտակիր համբերութեամբ

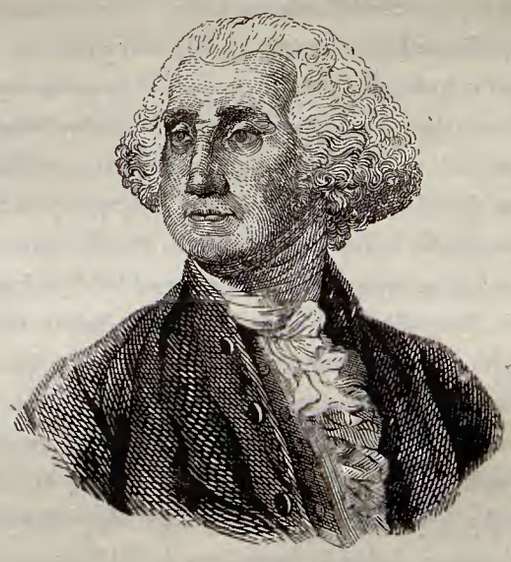

Ուշինկթընն. — Washington.

ամենուն ալ յաղթանակեց: Իւր զօրքը որ միշտ Անգղիացւոցմէ սակաւաթիւ էր, անդադար ալ դասալիքներուն պատճառաւ առնելի կտկարանար, ոչ հագուստ ունէր, ոչ կերակուր, ոչ զինուորական կրթութիւն եւ ոչ իսկ քաջութիւն: Բայց Ուշինկթընի անարատ հանճարը շուտով անոնց ամեն բան ճարեց, կրթեց, կարգաւորեց զիրենք, իւր քաջութիւնը անոնց սրտին մէջ վառեց բորբոքեց, եւ անոնց սէրն ու մեծարանքը իւր վրայ դարմանց:

Ուշինկթընին զինուորական հանճարեն առնելի գարմանալի էր անյաղթելի հաստատութիւնը, եւ շատ հռչակաւոր է 1777 եւ 1778ին ձմեռը այս հաստատամտութեան տուած օրինակը: Անապատի մը մէջ Փիլադելփիոյ մօտ Ուոլլի-Ֆորճ ըսուած տեղը բանակեր էր, եւ չորս դին ձիւն եւ սառնամանիք պատած էին: Այն սոսկալի տեղը նորածին հասարակապետութեան պաշտպաններուն քաշածն անկարելի է նկարագրել. առանց հագուստի, առանց ոտքի ամանի, առանց գինքի, առանց հացի, շատերն անօրութենէ,

ցրտե ու խեղճութենե մեռաւ. դասալիքներուն թիւը բազմացաւ, եւ սպաներն ալ անգամ սկսան թշնամեաց կողմն անցնիլ. եւ թեպետ խիստ քիչ ինդի մնացին Ռուշինկրըցին քով, սակայն եւ այնպես անյողդողդ քաջութեամբ կդիմաներ նա : Ամեն բան կարծես թէ գինքը ոգեսպառ յուսահատցնելու համար միաբաներ էր : Երկրին մէջ ամեն տեղ իրեն դէմ կգանգատին. դատաճանութիւններն ու զրպարտութիւնները կշատնային եւ ժողովուրդը կսկսեր սպարապետին բռնած ճամբան պարսաւել, անխելք անկարող գինքն անուանել եւ տեղը ուրիշ մը փնտռել : Այս ամեն բան կտեսնէ կլսէ մեր դիւցազնը, քաղաքացին եւ իմաստունը, եւ անխոռով անայլայլակ կմնայ, եւ այս սոսկալի փոթորկին դէմ իր հայրենասիրութիւնը, առաքինութիւնը, ներողամտութիւնը, մտաց հաստատութիւնն եւ ուղղութիւնը կդնէ. եւ թեպետ հայրենակցացը ապերախտութեանը վրայ կտագնապի, բայց չսրդողիր նախ անմեղ հայրենեաց, եւ անոր կարօտութիւնը չտեսնելու համար վրայէն երեսը չդարձներ, ինչպես շատերուն սովորութիւն է մեր ազգին մէջ ... Բարեբախտաբար իրաւունքն ու արդարութիւնը շուտով իրենց տեղը կգտնեն. Ռուշինկրըցի դէմ եղած յարձակմունքները կդադրին եւ ճարտար նաւապետին ձեռքը կրողուն բազմավտանգ նաւուն դեկը, զոր գիտցաւ փառօք եւ պատուով ի նաւահանգիստ փրկութեան հասցընել : Իրեն օգնութեան հասած գաղղիացի զօրաց եւ անոնց Լաֆայէթ զօրավարին ձեռնտուութեամբը՝ վերջապես Անգղիացիքը երկրէն հալածեց, եւ Անգղիայեն իր սիրելի հայրենեաց փափագելի անկախութիւնն առաւ:

Այսպես բազում նեղութեամբ եւ հալածանօք հայրենիքը օտար իշխանութենէն ազատելէն յետոյ՝ զօրքը արձակեց Ռուշինկրըն, սպարապետութեան իշխանութենէն հրաժարեցաւ, զնաց իբրեւ հասարակ քաղաքացի մը իր կալուածները քաշուեցաւ, եւ նոն հասած օրն այսպես կգրէր իր բարեկամաց մէկուն. « Տանս դռները տեսան գիս իմն ամօք առելի ծերացած : Կլյուսամ կենացս մնացած օրերն անցընել բարի մարդոց սերը վայելելով եւ տնական առաքինութիւններ կատարելով : Երկրագործի մը կեանքը ամենեն առելի հեշտալի է. վասն զի պատուաւոր է, գուարճալի եւ միանգամայն շահաբեր : Առանձնական կեանք անցընելուս վրայ ունեցած ուրախութիւնս չեմ կարող յայտնել քեզ : Բնաւ մէկուն վրայ չնախանձելով, միտս դրած եմ ամեն բանով գոհ ըլլալ, եւ ասանկով կամաց կամաց կենաց գետնէն վար պիտի իջնամ մինչեւ ննջեցից ընդ հարս իմ ի խաղաղութիւն: »

Իր այս փափաքը չկրցաւ կատարել. վասն զի ինգամեայ խռովութիւններէ ու մրրկայից վէճերէ ետքը Միացեալ-Նահանգաց սահմանադրութիւնը հրատարակեցաւ, եւ միաձայն հաւանութեամբ Ռուշինկրըն նախագահ հասարակապետութեան անուանեցաւ :

Մարդ մը չէ եղած որ առելի արդար ճանապարհաւ, ասկէ առելի հասարակաց միակամ բաղձանքովն ու եռանդեամբը ի կատար իշխանութեան հասած ըլլայ : Սակայն այս առաջարկութիւնը ընդունելու համար հարկ եղաւ որ ընդ երկար տատանի: Ինգամեայ տաժանելի աշխատանքէ ետքը զտած քաղցր հանգստութենեն հրաժարիլ, բարձր ու դժուարին պաշտօն յանձն առնուլ եւ միանգամայն փառասիրութեան կասկած տալ շատերուն, իրեն համար անտանելի բան էր : Հայրենեաց սերը իր մեծ դժկամակութեանը յաղթեց եւ ընդունեցաւ այն բազմավիշտ առաջարկութիւնը :

Ծափաձայն եւ ցնծալից աղաղակաւ բազմութեան ժողովրդոց՝ գեղեցկազարդ հանակով մը մտաւ ի Նիւ-Եօրք, որ հասարակապետութեան առաջամանակեայ մայրաքաղաքն էր : Բոլոր այս փառքն ու պատիւը տեսնելով փոխանակ ինքզինքը ուրախութեամբ մոռնալու, այսպես կգրէր նա իր օրագրութեանը մէջ. « Նահանգ շարժումը, հաներու գոյնզգոյն դրօշակներով զարդարուիլը, երաժշտաց քաղցրաձայն երգերն ու հուռռոցները, հրետից սաստկաշառաչ բնդմունքը, եւ գետափունքեն անցած ժամանակս յոգնախռով ժողովրդեան միջեւ երկինքը բարձրացուցած ուրախութեան աղաղակներն սիրտս տխուր ու քաղցր զգացմամբ լեցուցին. վասն զի կմտածեի որ գուցէ օր պիտի գայ որ բոլորովին ասոր ներհակ տեսարաններ պիտի տեսնեմ՝ բարին գործելու համար ձեռքս եկած ամեն ջանքն ու աշխատանքն ընեչեն վերջն ալ : » Ցաւալի ճշմարտութիւն...

Մեծաւ հարտարութեամբ ու անյողդողդ արիութեամբ կառավարեց Ռուշինկրըն, եւ միշտ հաւատարիմ գործադիր եղաւ բարեկարգութեան, ազատութեան եւ արդարութեան. բոլոր երկրին մէջ իր անշահասիրութիւնը առակ դարձած էր, եւ անով ալ էր որ շատ դժուարութիւններ առջեւը կդիւրանային. վասն զի ամենքը համոզուած էին թէ ինչ որ կընէ, ինչ որ կմտածէ ու ինչ որ կառաջարկէ՝ հասարակաց հայրենեաց օգտին ու պայծառութեանը համար էր. ուստի եւ ամեն բարեսէր մարդիկ ձեռնտու օգնական էին իրեն :

Իր պաշտօնը ամենուն ակնկալութենեն վեր կերպով ալ կատարեց Ռուշինկրըն ամենայն յաջողութեամբ ու փառօք : Շուտով հայրենեաց վերքերը գոցուեցան. ամենուն սիրտը ապահովցաւ, գործերը կարգաւորեցան, երկրագործութիւնն ու վաճառականութիւնը ծաղկեցան, եւ Միացեալ-Նահանգը այն յառաջադիմութեան ու բարգաւաճութեան ճամբան մտաւ, որուն

վրայ հիմա կզարմանան տիեզերք : Բայց տարիներն սրացան անցան եւ նախագահութեան համար սահմանուած ժամանակը լմընցնալու մօտեցաւ.. հասկըցաւ ամենքը որ Ռուշինկրըճի արժանաւոր յաջորդ գրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ գտնել. անոր համար եւ միաբերան աղաչեցին զինքը որ այս ծանր բեռը ի սէր հայրենեաց անգամ մըն ալ վրան առնուն :

Երկար ժամանակ տարակուսեցաւ մնաց Ռուշինկրըճն եւ չէր գիտեր ընելիքը՝. առ Աստուած դիմեց որ իւր միակ ապաւէնն էր ի դժուարինս, որպէս զի յոյս տայ իրեն. եւ իւր բարեկամին գրեց. « Տէրն բոլորից եւ ամենագետն Աստուած միջնէն ցայսօր հսկեց վրաս. վստահ եմ որ ընելու առաջադրութեանս ատեն այնպէս պիտի յուսաւորէ միտքս, որ բանած ճամբուս մէջ անկարելի պիտի ըլլայ ինձ մոլորիլ » :

Լիուլի քուէից վերստին ընտրուելով՝ ճոյնպիսի անշահասիրութեամբ ու քաջութեամբ շալկեց Ռուշինկրըճն իւր ծանրակիր բեռը :

Այս երկրորդ նախագահութեան ժամանակ մեծամեծ դիմադրութիւններ պիտի կրեր : Անյողդողդ արիութեամբ մեկ կողմեն տերութեան իշխանութիւնը գիտցաւ պատկառելի ընել, եւ միւս կողմեն օտար ազգաց հետ խաղաղութիւն պահել, բեպետեւ հզօր ու բազմաթիւ կուսակցութիւն մը ամեն ճիզը կթափէր զինքը գլխիվայր բերելու: Վերջապէս նախագահութեանըվերջերը դիմադրութիւնը դադրեցաւ, ամենայն սիրտք առ հասարակ իրեն դարձան, եւ աղաչեցին որ երրորդ անգամ ալ տերութեան կառավարութիւնը յանձն առնուն :

Բայց միտքը որոշեր էր. բացի ի բաց մերժեց. եւ քաշուելեն յառաջ վերջին հրաժարական ողջոյնը տուաւ ազգին՝ որուն ազատութեանն ու պայծառութեանը համար արիւն քրտինք թափեր էր, եւ այնչափ տարի իմաստութեամբ եւ անձնանուէր ծառայութեամբ կառավարեր էր : Այս հրաժարականին մէջ ծայրէ ծայր իմաստուն խրատներ եւ վեհ մտածմունքներ լեցուն են : « Տեսչութեանս գործերը աչքէ անցընելով՝ բեպետեւ բնաւ գիտութեամբ եղած սխալմունք մը չեմ գտներ, սակայն այնչափ քաջ կճանաչեմ պակասութիւններս, որ անկարելի է ինձ չմտածել թէ անշուշտ շատ ակամայ եւ անգիտութեամբ բերութիւններ ալ ըրած եմ. ուստի եռանդագին սրտիս պաղատիմ առ Բարձրեալն որ անոնցմէ գալու չարիքը հայրենեացս վրայէն հեռացունէ : Մեծ յոյս ունիմ որ հայրենիքս քառասուն եւ հինգ տարուան անձնանուէր ծառայութիւնս յիշելով՝ ներողամիտ կըլլայ իմ այն անձնական պակասութեանցս ու կմոռնայ զանոնք, ինչպէս որ ես ալ քիչ ժամանակէն պիտի մոռնամ ի կայանս հանգըստեան : »

Դեռ երկու տարի ապրեցաւ Ռուշինկրըճն եւ բոլոր ժամանակը անխոնջ աշխատասիրութեամբ երկիր մշակելով եւ ուսման պարապելով կանցընէր, չէր դադրեր նաեւ բոլոր իւր բարութեանը դիմողներուն ամեն կերպ օգնութիւն ընելեն : Այն երկու տարուան մէջ ոչ որ բերնեն խօսք մը լսեց զինուորական քաջագործութեանցը եւ կամ ուրամեայ փառաւոր ու արդիւնաւոր նախագահութեանը վրայ : Կարծես թէ ինքը այն մեծ ու բազմարդիւն մարդը չէր : Արժանապէս եւ երբոր մեռաւ, (1799) Միացեալ-Նահանգաց ժողովուրդը երեսուն օր սուգ բռնեց :

(Շարունակութիւնն ուրիշ անգամ.)

ՀԱՅԵՐԷՆ-ԳԱԼԼԻԱԿԱՆ ԲԱՌԳԻՐՔ

ԳՕՐԾԵԱՑ

ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ Վ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Ազգի մը առաջին գիրքը՝ Բառգիրքն է, ըսած են իմաստունքն առ ի ցուցանել թէ ինչ կարեւոր գործիք է ասիկա ազգի մը կրթութեանն ու յառաջադիմութեանը համար : — Այս գիրքը այնչափ աւելի հարկաւոր կըլլայ եւ պիտանի՝ որչափ որ հարկաւոր է այն լեզուն՝ զոր բառգիրքը կանդամագնէ, ու մի առ մի անոր ճոխութիւնները, փափկութիւնները, առմունքները, կերպերը ընթերցողին երեւան կհանէ :

Արդ այս անհրաժեշտ լեզուն, անընդհատ կիրառութեամբ՝ մայրենի լեզուն է: Անկէց վերջը՝ ազգի մը համար այն լեզուն է հարկաւոր որուն գործածութիւնը ազգին մտաւոր եւ կամ նիւթական առաջին կարգի պիտոյիցը համար ամենահարկաւոր է :

Հիմակուան ժամանակս թէ որ կայ լեզու մը՝ որուն պէտքը ամեն ազգ իրենց սեպհական լեզուեն վերջը ճանչցած ըլլան ու բանիւք եւ արդեամբք խոստովանած՝ տարակոյս չկայ որ *Գաղղիարէնն* է : Աւելորդ է խօսքերնուս վկայութիւն փընտռել. Եւրոպայի մէջ ազգ մը չեմք գտներ՝ որ իւր լեզուին

DICTIONNAIRE ARMÉNIEN-FRANÇAIS

PAR

M. AMBROISE V. GALFA

Si les savants ont dit : « Le premier livre d'une nation est son Dictionnaire, » c'est pour prouver combien cet instrument est nécessaire à l'instruction et au progrès des peuples. — Plus une langue est indispensable et utile, et plus aussi est indispensable et utile ce livre qui anatomise un à un et met à découvert aux yeux du lecteur les richesses, les délicatesses et les idiotismes de cette langue.

Or cette langue indispensable, d'un usage continuel, est la langue maternelle. Après celle-ci, telle autre est nécessaire à une nation lorsque l'usage en est rendu obligatoire par des besoins intellectuels ou matériels de premier ordre.

S'il en est aujourd'hui une, après la langue maternelle qui soit reconnue comme éminemment utile par chaque nation et proclamée en paroles et en action, c'est sans contredit le *français*. Il serait superflu d'en citer des preuves. Il n'est pas en Europe une nation qui, outre un dictionnaire en son propre idiome, n'en possède

բառգիրքն ունենայ՝ եւ իւր լեզուին ի Գաղղիարէն բառգիրքն ալ չունենայ. ինչպէս նաեւ վարժարան մ՚ալ չկայ ուր Գաղղիական լեզուն առանձին փութով ըսովրեցուի :

Ուստի զարմանք չէ որ մեր ազգն ալ մասնաւոր սէր մ՚ունեցած ըլլայ եւ ցուցընէ Գաղղիարէնի վրայ : Իւր բազմակատար պիտոյիցը ասիկա անհրաժեշտ հետեւանքն է. հետեւանք միանգամայն այս համաշխարհիկ լեզուին մատենագրական առատ ճոխութեանը, որ ամէն ազգի ալ ճարակ է, բոլ մեզի պէս սովալլուկ ազգի մը : Բայց այս լեզուն սովրելու դեռ գլխաւոր միջոց մը կ՚ակնկալի՝ որ է *Բառգիրքը* : Աւզերեանին բառգիրքը՝ թէ եւ գովելի իւր ժամանակին նայելով, բայց շատոնց ճանչցած են ազգային եւ օտար ուսումնականք՝ թէ իւր բազմատեսակ թերութեամբը ու խուռն սխալներովը՝ ոչ միայն մեր ժամանակին չկրնար ծառայել՝ այլ նաեւ շատ վնաս ալ ընել երկու լեզուն եւս ուսանողաց : Ուստի եւ իրաւամբ շատոնց է որ ազգայինք եւ հայասէր օտարք *Հայերէն-Գաղղիարէն* բառգիրք մը կ՚ինտրեն :

Չորս տարուընէ ի վեր այս նոր գործոյն ձեռք գարկած՝ մտադիր աշխատեցանք ազգիս միանգամայն եւ հայասիրաց այս եակաւ պիտոյքը լցուցանելու: Հասանք արդեօք մեր վախճանին. — Յուսամք, երբ գործոյն վերջը նայելու ըլլամք, ու ամենեւին աշխատութեան ու տքնութեանց չենայելնուս : Բայց սակայն չեմք կրնար ուրախանալ եւ միխիթարուիլ մեր այս դժնդակ աշխատութեանը վրայ՝ մինչեւ որ հասարակաց պիտոյիցը օգտակար չտեսնեմք գայն :

Բազում յազգայնոց եւ յօտարաց — որոց փոքր ի շատէ յայտ է մեր անձնանուէր սէրն առ հայրենի փառս եւ դպրութիւնս, եւ մեր այս երկուց լեզուաց վրայ ունեցած ծանօթութեանը գիտակ են, կամ ականատես եղած են մեր բազմաշխատ խուզարկութեանցն ու գիւտիցը, եւ կամ մեր այս երկասիրութեանը քանի մը թերթը քննած են ու պէտք ունեցած՝ — շատ անգամ յորդորեցին զմեզ որ որչափ կարելի է շուտով հրատարակեմք զայս՝ տալագրելով բաժանորդութեամբ, որով եւ զոն ընեմք ազգիս ուսումնասիրները, եւ հայ դպրութեանց հետամուտ օտարազգիները :

Եւ ահա ի դոյն խնդիր եւ մեր հառանեալ՝ կառաջարկեմք այս մեր Բառգիրքը, որ ճոխագոյն իսկ է քան զամենայն հայ բառգիրս, եւ քան զամենայն ճշդագոյն եւ քան զամենայն դիւրացուցիչ թէ հայերէն եւ թէ գաղղիարէն լեզուները հասկընալու եւ սովրելու համար :

ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.

1° *Հայ-Գաղղիարէն* բառգրոց բաժանորդութեան գինն է 25 ֆրանք. իսկ բաժանորդ չեղողներուն պիտի վաճառուի 30 ֆր:

2° Դիրքը պիտի ըլլայ ութածալ. եւ գիրը՝ առաջիկայ յայտարարութեանս գիրովը:

3° Բաժանորդք քանի օրինակի համար որ գրուին՝ իրենց ստորագրութեամբը գինն ալ կանխիկ պիտի վճարեն :

4° *Հայ-Գաղղիարէն* բառգրոց բաժանորդութեան գործակալները *Մասեաց Աղաւնոյն* գործակալներն են : Կրնան բաժանորդք նաեւ կամ իրենց քաղքին ծանօթ գրավաճառի մը դիմել, կամ ուղղակի Փարիզ հասցունել առ մեզ թղթատարաւ,

Rue Violet, 60, *à Grenelle*. — PARIS.

5° Բաժանորդաց անունները եւ քանի օրինակի գրուած ըլլալնին պիտի առանձին ցանկով հրատարակուի :

un de sa langue en français; de même il n'est pas une école où l'on n'enseigne spécialement le Français.

Il n'est donc pas étonnant que notre nation aussi apporte un soin tout particulier à l'étude de cette dernière langue. C'est une conséquence inévitable de ses besoins comme aussi de la richesse littéraire de cette langue universelle, aliment de toutes les nations et à plus forte raison d'un peuple comme le nôtre affamé de connaissances. Mais pour l'apprendre, l'instrunment essentiel lui manque : c'est le *Dictionnaire*. Celui du Père Aucher avait certainement une valeur pour son époque; mais depuis longtemps les savants nationaux et étrangers ont reconnu que par ses défauts, ses erreurs nombreuses, non-seulement il est insuffisant, mais encore qu'il peut être nuisible à ceux qui apprennent les deux langues. Aussi tous cherchent et demandent un dictionnaire *Arménien-Français*.

Depuis quatre ans nous avons entrepris ce nouveau labeur; nous nous y sommes adonné avec tenacité pour satisfaire à ce désir de notre nation et des philarmènes. Avons-nous atteint notre but? Nous l'espérons; à ne considérer que la fin de notre œuvre, la fatigue et les veilles qu'elle nous a coûtées. Mais nous ne saurions nous réjouir et nous féliciter d'avoir mené à bien cette tâche pénible avant d'avoir pu la rendre accessible au public.

Un grand nombre de nos compatriotes et d'étrangers qui n'ignorent pas notre dévouement à la gloire et à la littérature de notre patrie, et la connaissance que nous avons acquise des deux langues, ou qui ont été témoins de nos pénibles efforts et de nos recherches, d'autres encore qui ont vu et examiné quelques feuilles de notre ouvrage, qu'ils ont voulu consulter, nous ont plus d'une fois engagé à le publier le plus tôt possible, en l'imprimant par souscription, et de satisfaire le vœu des gens de lettres de notre nation et des étrangers qui s'occupent de la littérature arménienne.

Nous nous empressons d'acquiescer à ce vœu et nous venons annoncer ici notre ouvrage, le plus riche de tous les Dictionnaires arméniens, le plus exact et le plus capable de faciliter l'étude et la connaissance et de la langue arménienne et de la langue française.

CONDITIONS DE LA SOUSCRIPTION.

1° Le prix de la souscription pour un exemplaire du Dictionnaire *Arménien-Français* sera de 25 fr.; pour les non-souscripteurs il sera porté à 30 fr.

2° Le format sera in-8 et les caractères conformes à ceux employés ici.

3° En signant leur engagement, les souscripteurs acquitteront le prix du nombre d'exemplaires pour lesquels ils auront souscrits.

4° On souscrit dans les bureaux de notre journal : *La Colombe du Massis*. Cependant les souscripteurs pourront avoir recours à un libraire de leur résidence ou nous adresser directement un mandat sur la poste, à notre domicile :

Rue Violet, 60, *à Grenelle*. — PARIS.

5° Les noms des souscripteurs et le nombre d'exemplaires que prendra chacun d'eux seront énoncés en tête de l'ouvrage.

ՏԵՐ ԵՒ Ա.Ղ.Ա. ԲԱ.ՌԵՐՈՒՆ ԴՈՐԾԱԾՈՒԹԵԱՆԸ ՎՐԱՑ.

Աղա բառին այլազգի ըլլալը յայտնի է ամենուն: Ուրիշ անգամ գուցէ առիթ ունենանք աւելի մանրամասն կերպով ցուցընելու թէ հրջափ անտեղի է տաճկաբնակ Հայոց այն սովորութիւնը, որ պատուոյ համար այս օտարախորթ բառը կուտան, երբ կրնային մեր սեպհական ազգային պատուական *Տէր* բառը տալ, եւ նոյնչափ եւ աւելի ալ բերեան պատիւ ընել, եւ ուրախացընել իսկ նոյն անձը՝ թէ որ ազգասէր որ է եւ ազգին լեզուին անխառն յատկութեանը վրէժխնդիր: Թէ որ այսպիսի պատուաւոր բառ մը չունենայինք եւ կարօտ ըլլայինք օտար լեզուի օգնութեանը,— ինչպես կրնամք երբեմն ունենալ,— քիչ մը կարդարանար այս տգեղ սովորութիւնը. բայց յայսմ մասին՝ ոչ երբեք:

Սովորութիւնն ու ժամանակը շատերուն վրայ այնպիսի խոր տպաւորութիւն մը ըրեր են, որ ոմանք *Տէր* բառը լսելուն պես՝ մէկեն անձը եկեղեցական կամ քահանայ կկարծեն: Այլք եւս *Տէր* բառին վրայ *Աղա* բառին նշանակութիւնը բոլորովին չեն գտներ, որ ըսել է՝ սովորած չեն, կամ նախապաշարեալ է մտքերնին:

Տէր ըսելով եկեղեցական միայն հասկընալու սովորութիւնը՝ վերջերը հաստատութիւն առած է, երբ աշխարհական ազգային իշխանութիւնը ընկեր եկեղեցականը միայն մնացեր է, եւ աշխարհականք այնուհետեւ տիրող ազգին սովորութեանցը հետ նաեւ անոնց տիտղոսներն ալ սկսեր են իրենց սեպհականել: Ասկիայ մեր ազգին ցաւալի ու պարսաւելի սովորութիւնն է միշտ, որով ամեն բանի մէջ ալ իր ունեցածը՝ յաւ. գէշ չնայիր՝ կանարգէ ու օտարինը կնախադասէ...:

Ահա Արշակունեաց իյնալու ատեն, եւս առաւել անկէց վերջը, սկսան յունական եւ պարսկային տիտղոսներ մեր մէջը մտնել: Արաբացւոց տիրելուն՝ կամաց կամաց անոնցը մտան եւ միւսները խափանեցին. մինչեւ հիմա մնացած *Ամիրայ* պատուանունը ըսածնուս վկայութիւն է: Իսկ Ռուբինեանք՝ գրեթէ բոլորովին Եւրոպացւոց արքունեացը նմանելով, պատուանուններն ալ ընդունեցան. *Մարաջախս, Դուքս, Պայլ, Բրինձ, Պարոն, Կոմս, Տուկ, Սիր*, եւ այլն:

Զայս եւս՝ նկատի՝ այսինքն *Սիր* բառը կգործածեին այժմ եւրոպացւոց Sir, Monsieur, Signore, Señor, Herr, բառերուն իմաստով. ու թէպետ հիմա Sire բառը միայն բագաւորաց սեպհականած են Եւրոպացիք, բայց առաջները իրենք ալ ամէնուն Գաղղիացւոց Sieurին տեղ գործածած են: Աւրեմն միշտ հիմա Անգղիացիք Sir բառը պահած են պատուաւոր անձ մը ցուցընելու:

Ասով կտեսնենք՝ որ մեր *Տէր* բառը բոլորովին նման եւ նոյնանշան է վերոյիշեալ Եւրոպական Monsieur, Signore, Señor, Sir, Herr, եւ այլն, պատուանունաց, եւ ինչպես որ այս քաղաքակիրթ ազգերն սոյն պատուանուններն խառն կուտան թէ եկեղեցականի եւ թէ աշխարհականի, մեք եւս ուրեմն *Տէր* պատուանունը եկեղեցականաց միայն սեպհականելով՝ աշխարհականաց համար օտար պատուանուններ փընտռելու ամենեւին հարկ մը չունինք: Իտալացիք քահանայի մը հետ խօսելու ժամանակ՝ *Սինեօր ապտէ* կըսեն, նոյնպես կըսեն նաեւ Գաղղիացիք՝ *Մօսիւ ղապէ*, որ *Տէր երէց* կամ *Տէր հաճապետ* կնշանակէ. ետեւեն խօսած ժամանակնին՝ ծայրը անձին անունը կաւելցընեն ու կըսեն Իտալացիք՝ *Իլ Սինեօր ապտէ Ճիօրճիօ*, եւ Գաղղիացիք՝ *Մօսիւ ղապէ Ժօրժ*, այսինքն Տէր Գեորգ քահանայ. կամ *ղԱպտէ Ճիօրճիօ, ղԱպէ Ժօրժ*, Գեորգ քահանայ: Դարձեալ կտեսնենք որ Dom, Don բառերը՝ որ Dominus կամ Donno (Տէր) բառէն կելլեն, Իտալացիք եւ մանաւանդ Սպանիացիք՝ քէ եկեղեցականի եւ քէ պատուաւոր աշխարհականի կուտան անխտիր:

Մեք մեր *Տէր* բառը եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց միանգամայն գործածելու համար Իտալացւոցմէ եւ Գաղղիացւոցմէ աւելի այս դիւրութիւնն եւս ունինք՝ որ եկեղեցականի մը հետ խօսած ժամանակնիս, երբ պարզ քահանայ է, *Տէր Հայր* կըսենք, իսկ երբ վարդապետ՝ *Հայր սուրբ:* Արդ խնդիրն ու շփոթութիւնը կմնայ ետեւեն ըսելու կամ յիշելու ժամանակին. վասն զի ըստ մեր ազգային իրաւացի փափաքանացը՝ երբ *Տէր* պատուանունը քէ եկեղեցականի եւ քէ աշխարհականի անխտիր գործածելու ըլլամք, *Տէր Գեորգ* ըսելով դիմացինը չհասկընար քէ այն յիշատակուած Տէր Գեորգը եկեղեցականն է քէ աշխարհական, որ նիմակուան սովորութեամբ *Տէր Գեորգ* ըսելուն պես մեկեն քահանայ ըլլալը կիմանայ: Այս մեծ կարծեցեալ դժուարութիւնն ու շփոթութիւնը վերցընելու հնարքն ամենագիւրին է, եւ արդեն բանիբուն ազգայնոց շատերը սկսած են ի գործ ածել, այն է *Տէր Գեորգին* ծայրը *հաճապետ* կամ *երէց* բառերն աւելցունել ըստ Եւրոպացւոց, եւ ըսել *Տէր Գեորգ հաճապետ* կամ *Տէր Գեորգ երէց*: Իսկ վարդապետաց ու եպիսկոպոսաց համար այս դժուարութիւնն ու շփոթութիւնն ալ չկայ, որովհետեւ սովորութիւն եղած է առանց պատուանուան պարզ *Գեորգ վարդապետ, Գեորգ եպիսկոպոս* ըսել, թէպետ եւ այս եկեղեցականաց առանց պատուանուան յիշատակութիւնն պատճառ չկայ, եւ կրնար իրենց եւս ըսուիլ *Տէր Գեորգ վարդապետ, Տէր Գեորգ եպիսկոպոս*, ինչպես որ մեր հին պատմչացը մէջ գործածած կտեսնենք, մանաւանդ երբ եպիսկոպոսութեան թեմն ալ յիշուած ըլլայ. ինչպես՝ *Տէր Եզնիկ՝ Բագրեւանդեայ*

եպիսկոպոս, *Տէր Սուրմակ' Բզնունեաց եպիսկոպոս*... (Փարպ): Բայց արդեն *վարդապետ* եւ *եպիսկոպոս* պատուաւոր մակդիրներուն մէջ նաեւ *Տէր* մակդիրը գօրութեամբ կիմացուի:

Կրնայինք *Տէր* բառին տեղ' *Պարոն* բառն առաջարկել, որ Կեղտաց baran կամ barwn բառերեն կելլէ, եւ գօրաւոր մարդ, ազնուական, եւ այլն կնշանակէ. որ ինչպես յիշեցինք' Ռուբինեանց ժամանակը Եւրոպացւոցմէ մեր ազգին մէջ մտած է, եւ իշխանութիւն մը կամ ազնուականութիւն կցուցընէր, ինչպես որ միջնեայ հիմա Եւրոպայի մէջ: Առջի բերան թագաւորը միայն կըսուէր *Պարոն*, —ինչպես երբեմն եւ Եւրոպացւոց մէջ' նոյն ժամանակ. — « Պարոնն Հայոց Լեւոն պսակեցաւ, եւ եկաց առաջին թագաւոր ի Կիլիկիա » (Հերոմ պատ.): Լեւոնէ վերջը թեպետ միշտ թագաւոր կըսուէին, եւ այնպես եւս կտպէին իրենց դրամոց վրայ, եւ կատարագրէին իրենց նրովարտակները, բայց դեռ *Պարոնացնել*, *Պարոնութիւն* բառերը թագաւորութեան իմաստը կուտային. իսկ *Պարոն'* թագաւորին եղբայրը, եւ մարաջախտը կըսուէին. եւ Եւրոպացւոց պես մտաւ նաեւ *Ազագ պարոն* անուամբ զանազանութիւնն: Այսպես հետզհետէ այս պատուանունը շատերուն գործածութեամբը մեր մէջը նուաստանալով, թեպետ մինչեւ մեզի հասեր' բայց բոլորովին կողոպտեալ իր նախնական պայծառութենէն, եւ հիմա ընդհանրապէս հասարակ անուն մը սեպուեր է եւ հասարակ մարդկանց տրուելու արժանի:

Մեք կփափաքիմք որ ՏԷՐ մակդիրը բարձր աստիճանի եւ պատուոյ մէջ գտնուող անձանց տրուի. իսկ թէ գործածութեամբ եւ թէ նոր նշանակութեամբը հայացած *Պարոն* բառն այ' աստիճանաւ եւ պատուով քիչ մը վար եղողներուն եւ երիտասարդաց պահուի. որով եւ կազատիմք այն օտարախորհ *Աղա* բառեն, եւ ամեն երկրի Հայկազունք իրենց ազգային սեփհական եւ մի եւ նոյն տիտղոսովը մեկզմեկ կպատուեն կմեծարեն, ինչպես կընեն բոլոր Եւրոպայի քաղաքականացեալ ազգք: Այսպես էր մեր նախնեաց ատենն ալ, որպես յայտնի է քիչ մը մեր նախասութեան վրայ տեղեկութիւն ունեցողներուն: Պարթեւաց եւ նախնեաց գրուածոց մէջ այ գեղեցիկ կերպով կերեւայ ըսածնիս: Գիշեր միայն հարեւանցի *այն Տէր*, *ոմ Տեառ*, *Տեառ իմ* եւ այլն բացատրութիւնները, զոր այժմ աւտեղի ու աւելամ բացատրութեամբ պիտի ընենք. *հրամեր էք աղա*, *ոմ աղաներ*, *իմ աղաներս*, բացատրութիւնք' զոր Հայոց ականջ մը պիտի չկարենար տանիլ, թէ որ մեյմը անդրադառնար բառին տգեղութեանը, խորթութեանը եւ մեր լեզուին մէջ տուած ստորին եւ ծիծաղական նմանիչ իմաստին համար, որովհետեւ ինչպես որ յայտնի է' *Աղա* բառը մեր լեզուին մէջ moud եւ il moud արուեստական նշանակութիւններն ունի, որ այնչափ հեռու է պատուաւոր աստիճանէ' որ կարծեմ *Աղա* մը չկայ որ յանձն առնուս որ իւր անունն այնպես հեգնութեան առնուի, ու ոամիկը առակ մ'այ չընէ թէ « *Ես աղայ դուն աղայ, քաղացիը ով աղայ*... : » Այս ամեն բանին համը դիւրին կերպով մը կըլլայ, երբ ինչպես կըսեմք հայերեն խօսելու եւ մանաւանդ գրելու ատեն այդ այլազգական երկդիմի ծանրահնչիւն բառին տեղ գործածուի մեր պատուական, դիւրահնչիւն, անոյշ ու ազգային բառն *ՏԷՐ*. ինչպես որ կամաց կամաց *Հանդէմ* բառին տեղ կմտնայ արդ մեր ազգային գեղեցիկ պատասխանն *Տիկին*, որ *Տէր* բառին համապատասխանն է:

Վերջացնեմք ազգասիրաց խնամոցը յանձնելով օտարամուտ *ԱՂԱ* բառին չնչուելուն եւ ազգային *ՏԷՐ* բառին գործածութեան հոգն ու յօժարութիւնը:

ԼՈՒՍԻՆ.

Ա. Մ. Տ. Վ. Բ.

—

Ա՛իայնութեանց ատանիկ ժամ, ով Լուսին,
Ձ.ատանիկ պահ զոր դու սիրես զիշերին.
Ժամ է վարդին, ժամ սոխակին, ժամ ի սիւգ,
Եւ քո լուսոյդ տրիւրագդեցիկ լըռասէր'
Անշըշունջ գիշեր:

Գիշեր' որ քեզ հաւատարիմ եւ անձկոտ'
Ի նոյն ցանգ ժամ առ քոյդ յուսով կանխէ ոտն,
Եւ տըրտմագին պատէ ըզդէմս իւր ի սուգ'
Թէ անտեսես երբէք նըմին այցելու,
Ցառնել երկնայրս:

LA LUNE.

A M. V. C.

—

Voici l'heure de la solitude, ô lune,
Voici la nuit, avec les veilles que tu aimes. [le zéphyr
Il est une heure pour la rose, une heure pour le rossignol et pour
Une heure pour ta lumière amie du silence et de la mélancolie
C'est la nuit muette. [qu'il inspire:

La nuit qui, toujours fidèle, t'appelle avec ardeur,
Qui toujours à la même heure, espérant en toi, devance tes pas,
Triste et dans le deuil, se voile le front,
Si quelquefois tu négliges de t'élever dans les cieux
Pour venir la visiter.

Նոյն եւ ընդ ես համայնասփիւռ բախծութիւն՝
Թէ ազաւես, Լուսին, գոհմիլ բերկրութիւն.
Ջերդ կոյս պլպնեալ յամբրծութեանն անդ ծաղկունս՝
Որ ուրշաիցէ ըզշնորհս բրբացն իւր սիրոյն
Տարփից պարմանուոյն:

Այո՛, բնութեան դու սէր համուրց ես, Լուսին.
Ի լոյս քո՝ սիւգք բեբեւագոյնս ոստոստին.
Լեռնակուտակ փրշրին կոհակքն ընդ ոտիւք,
Եւ հեշտանան լիճք, դաշտորէք եւ ծրմակք,
Եւ նըստեմ պուրակք:

Ասեն թէ արփն հեղու ծաղկանցն ըզպըշբանս.
Բայց մայրենի դու ես որ տասղ ըզգըգուանս.
Դու որ ի շաղդ տուեալ նոցին եւ զգեղդ հեզ՝
Նազիլ, ճօճիլ եւ հրապուրել իբր ըզքեզ,
Ընդ այգն արձակես:

Քո միայն շող, Լուսին, անշքեր եւ քընքոյշ
Կարէ գնուազան ազդել ախորժ եւ անոյշ.
Մինչ ի բրբացն ի քո նըշոյյս արծարծել
Սիրատրխուր գեղգէ գշընչիկն ի գեղօն
Սոխակ՝ քոյդ Մեմնոն:

Քանի՛ ախորժ դիտել ծաւալ բգմարգաւ
Ըզքեզ ի նինջ, մերբ ընդ առուին քաջարշաւ.
Մերբ ցօղալիր հանգուցանել գլուխ ի թոփ,
Եւ մերբ գերբ կոյս օրիորդ յիւր լոգարան
Լիադէմ յովիկեան:

Կամ այլ երբեմն յերկնադէզ սարս անդ կառնալ
Դըշխոյակերպ բազմել ի բարձ փրփրաւիայլ,
Անդուստ ի քոյդ վերամբառնալ սրբսկապան
Պրսակ ի գարդ ածել վարսիցդ ոսկեհոյլ
Զաստեղացըն բոյլ:

Ըզքո լուսով մեհնութիւն ոչ է տրխուր,
Եւ անապատք ոչ եւս ամայք են թախուր.
Կակուղ բըսի ոսկերաց հող մամռապատ
Որ ի քոյին գըրգի ճաճանչ, ով Լուսին,
Մրնիրաբ շիրմին:

Մինչ ի նըշոյյդ առաջնորդեալ ուղիաճեմ
Ջերկարաձիգ նոճեաց շրքով անդաճեմ,
Անդ՝ ուր իքուն կան այնքան սիրաք անխրկիքաս,
Եւ իմ եւեթ նիք նրսկէ սիրա երերուն
Ջերդ կանթեղ մահուն.

Ո՜հ հեշտացո, Լուսին, ըզվայր գայն անոյշ,
Մի գյուսալիր շողդ ազաճեալ ճակատուս,
Ջորով թախիծք սեաւ, խոնք եւ ցնորք բեւածեն,
Մեղկեա գաբսուս ցուրտ որ գոգումն յուսահատ
Մահու յանապատ.

Յորժամ կարդամ, եւ գիմ եւեթ լըսեմ զանգ,
Հեծեմ, եւ չիք որ անդրադարձ հնձէ վանկ.
Լամ, ուաբտասուաց չեն եւ այն դուն բախտաւանք
Ջի մրաերմին ժողովիցին գեր ի գիրկ
Այն տեղք սիրալիրք:

Մի ինձ դու կաս անկարեկիր, ով Լուսին.
Ասա. ըզգանն գայն ցօղ ոսկերք ի շիրմին,
Ոսի լըռութեան երկրիս՝ յերկինց անդ բարձուսն
Ջիք որ ձայնիս պատասխանեն աղեկէզ.
« Դեռ սիրեմ ըզքեզ »:

ԽՈՐԽՈՒՐԱՒՆԻՆ

Sa douleur est partagée par tous les êtres,
Quand tu te montres avare de la joie que nous apporte ta vue,
Comme la jeune fille belle et parée des fleurs de sa pudeur,
Qui dérobe les grâces de ses charmantes prunelles
Aux désirs du jeune homme.

Oui, tu es l'amour de la nature entière, ô lune.
Dans ta lumière les zéphyrs folâtrent plus légèrement;
Sous tes pieds se brisent les vagues grosses comme des montagnes.
Et le calme règne sur les lacs, dans les campagnes et les vallées,
Et dans les forêts touffues.

On dit que le soleil donne aux fleurs leur parure;
Mais c'est toi qui leur prodigues des caresses maternelles,
Toi qui, répandant sur elles ta rosée et ta beauté si calme,
Les quittes le matin, légères et se balançant sur leur tige,
Pour attirer nos regards comme toi.

Ta lumière seule, délicate et sans chaleur,
Peut inspirer les chants harmonieux et touchants.
Quand à tes rayons il a vivifié ses paupières,
Comme les accents d'amour et de tristesse s'élancent du gosier
Du rossignol, ton Memnon!

Qu'il est doux de te voir, couchée mollement sur le gazon,
Sommeiller, quelquefois lutter de vitesse avec le ruisseau;
Ou reposer sur les arbrisseaux tes yeux humides de rosée,
Ou bien encore, comme une vierge dans son bain,
Nager sur l'Océan!

Ou d'autres fois t'arrêtant sur les cimes escarpées des monts [voisins des cieux,]
T'asseoir comme une reine sur un trône éblouissant de neige,
Puis t'élever de là vers ton palais nuptial
Pour ceindre tes cheveux blonds de ta noble couronne,
Que te composent les étoiles!

Sous tes splendeurs la solitude n'a plus de tristesse;
Le désert n'a plus son vide immense;
La terre couverte de mousse semble plus légère aux ossements,
Quand elle est caressée par ta lumière, ô lune,
Consolation des tombeaux.

Quand, guidé par ton éclat,
Je rêve sous la longue avenue des cyprès,
Là où sommeillent tant de cœurs qui ont cessé de battre,
Et où veille seul mon pauvre cœur vacillant
Comme le flambeau de la mort,

O lune! rends moins tristes ces lieux sombres,
Ne dérobe pas ta lumière à mon front
Autour duquel se pressent les noires pensées, le deuil, les fantômes.
Calme ce tremblement glacé qui accable mon âme désespérée
Dans ce désert de la mort.

Quand j'appelle, l'écho seul redit les sons de ma voix;
Je sanglote, et nul sanglot ne me répond;
Je pleure, et mes larmes n'ont pas même la faible consolation
D'être au moins recueillies dans le sein d'un ami,
Ces larmes d'amour.

Non, ne sois pas sans compassion, ô lune!
Dis-moi : la rosée de mes pleurs est-elle sensible aux ossements?
Et pendant que la terre se tait sous la voûte des cieux,
N'y a-t-il pas une voix chérie qui me réponde avec tendresse :
« Je t'aime encore! »

CORÈNE V. CALFA

ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԼԱՄԱՐԹԻՆԵԱՆ.

Թշուառութիւնը՝ իւր դժնդակ ձեռքը Գաղղիոյ ամենէն մեծ քերթողին վրայ ծանրացոյց. Լամարթին իւր բազմամեայ անխոնջ աշխատութեամբն ալ՝ չկրցաւ ծանր պարտուցը հատուցումն ընել: Եւ թէպէտ բոլոր իւր ունեցածը պարտատէրերը ձեռքը բողուց, բայց, աւաղ, իւր գոհերն անբաւական են:

Մաքոն — որ քերթողին ծննդեան քաղաքն է — օրինակ տուաւ, եւ բոլոր Գաղղիա շարժեցաւ ի գութ, եւ ի հրաւէր Գաղղիոյ պատասխանեց ամբողջ Եւրոպա: Ամէն տեղ եռանդուն համակրութիւն մը տեսնուեցաւ բազմահոգի մտածողին ու այն արիասիրտ քաղաքացւոյն վրայ՝ որուն զօրաւոր ձայնը 1848ին գանիշխանութիւնը զարկաւ ու ցրուեց: Իւր քաղաքակցացը ձայնին՝ բազմաթիւ բաժանորդութիւն մը բացուեցաւ, եւ զյետ օրինակի Գաղղիոյ Ինքնակալին, եւ կայսերական տան, հարուստն ու աղքատ ըստ իւրեանց կարողութեանը կփութան ձեռքերնին եկած նուէրն ընելու:

Կրնամք միւս ազգերէն ետեւ մնալ մեք Հայկազունքս՝ որոց Լամարթինի անունը այնքան քաղցր յիշատակներ մտքերնիս կծնուցանէ: Քանիներ չկան մեր մէջ որ իւր իսկ բերնէն լըսած են — ինչպէս մեք նորէն ղեռ այսօրերս — ազգիս վրայ ունեցած առանձին սիրոյն ու համարմանը վկայութիւնը: Քանի՛ քանի անգամ իւր գրուածոցը մէջ, ու Հայոց քովն օթեւանած ատեն ըրած ընտանի խօսակցութեանցը մէջ զմեզ իրեն *հղբարքդր* չ՚ կոչած:

Այս անունանը վրայ այն ատեն հպարտութիւն մը կզգայինք. իսկ այսօր ցուցընեմք աշխարհի թէ արժանի էինք եւ եմք միշտ այդ անունանը: Հապա մեք եւս մեր օգնական ձեռքն երկնցնեմք այն հանճարոյն՝ զոր ձախորդութիւնը կհալածէ, եւ մեր ձայնին, ի ձայն Հայաստանեայց՝ շարժին բոլոր Արեւելք՝ Լամարթինին երեւակայութեան հայրենիքը:

Թէպէտ արդեն Գաղղիոյ լրագիրք բաժանորդաց անուանները կհրատարակեն, բայց մեք եւս խղճր պարտ մը պիտի համարիմք Արտունոյս *մէջ հրատարակել առանձինն այն Հայկազն բարերարաց անուանները՝ որ մեր ձեռով այս բաժանորդութեան մասնակից ըլլան:*

SOUSCRIPTION LAMARTINE.

Le malheur pèse de sa lourde main sur le plus grand poëte dont s'honore aujourd'hui la France. Malgré un travail opiniâtre de plusieurs années, Lamartine n'a pu faire face à des obligations impérieuses. En vain il a fait à ses créanciers l'abandon de tous ses biens, ce sacrifice est insuffisant.

Mais grâce à l'initiative de Mâcon, sa ville natale, la France s'est émue decette cruelle position de l'honnête homme, et l'Europe entière a répondu à l'appel de la France. Partout la plus vive sympathie s'est manifestée pour l'illustre écrivain, pour le citoyen courageux dont la parole puissante a dissipé l'anarchie dans les journées de 1848. A la voix de ses compatriotes, des listes nombreuses ont été ouvertes, et à l'exemple de S. M. l'Empereur et des membres de la famille impériale, riches et pauvres, chacun dans la mesure de ses forces, s'empressent d'apporter leurs offrandes.

Resterons-nous en arrière, nous Arméniens, à qui le nom de Lamartine rappelle tant et de si doux souvenirs? Combien de nos compatriotes, comme nous-mêmes ces jours derniers encore, ne l'ont-ils pas entendu proclamer son amour pour notre nation? Que de fois dans ses écrits comme dans ses conversations familières au milieu des Arméniens, ne nous a-t-il pas appelés *ses frères?*

Nous nous enorgueillissions alors de ce titre; aujourd'hui nous montrerons que nous en sommes toujours dignes. Tendons, nous aussi, une main secourable au génie que l'adversité poursuit, et qu'à notre voix, à la voix de l'Arménie, puisse s'émouvoir l'Orient, la patrie d'adoption de Lamartine, la patrie de son imagination!

Quoique les Journaux français publient les noms des souscripteurs, nous nous ferons un plaisir de citer dans notre journal : La Colombe du Massis, *les personnes qui auront bien voulu user de notre entremise pour faire parvenir leurs souscriptions.*

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ.

Վարժարանիս աշակերտները բաց ի տարեկան հարցաքննութենէն նաեւ երեք այլ եռամսեայ քննութիւններ ունին, զոր երեք ամիսն անգամ մը կրնեն առաջի բոլոր վարժապետաց եւ վերատեսչաց, մի առ մի քննուելով իրենց այն երեք ամսուան կրօնասիրութեան, կանոնապահութեան, բարեկարգութեան եւ ուսմանց մէջ ցուցուցած ընթացքը. եւ ով որ տասներկու *բարի վկայութիւն* ե ստացեր՝ ըստ արժանւոյն *միջակի* արժանի կըլլայ: Բարի վկայութիւն մը ստանալու համար պէտք է որ շաբաթուան մէջ ամենեւին պատիժ առած չըլլայ եւ վարժապետները զոհ ըրած ըլլայ դասերուն մէջ, ընկերաց հետ սիրով վարուած, եւ կրօնական պարտքերուն մէջ անբերի գտնուած:

Այսպիսի բարեկարգ ու չանասէր աշակերտ մը ամսուան մէջ 4 վկայութիւն կրնայ ընդունիլ. երեք ամսուան մէջ ալ՝ 12, որով եւ Մրցանակի արժանի ըլլալ:

Անկէց զատ կրնան աշակերտք նաեւ ամէն ամիս մէկմէկ բարի վկայութիւն առնուլ սովրած իւրաքանչիւր ուսմանց ամսական քննութեանց մէջ առաջին գտնուելով. զոր նոյն ուսմանց վարժապետք առանձին կրնեն ու վկայութիւն կուտան:

COLLÉGE NATIONAL ARMÉNIEN.

Outre les grands examens de fin d'année, les élèves ont encore à subir trois examens trimestriels en présence des directeurs et de tous les professeurs. Ils portent sur la conduite religieuse, l'observance des règlements, le bon ordre et les progrès dans les études pendant le trimestre; et tout élève qui, dans ce laps de temps, a mérité douze témoignages, obtient un prix. Un témoignage de satisfaction n'est accordé à un élève qu'autant qu'il n'a pas été puni dans la semaine, qu'il a satisfait tous ses professeurs, qu'il n'a eu que de très-bons rapports avec ses camarades et qu'il a été irréprochable dans l'accomplissement de ses devoirs religieux.

Un bon élève, un élève studieux peut ainsi obtenir quatre témoignages dans le mois, douze dans le trimestre et mériter un prix.

En outre, les élèves obtiennent un témoignage de satisfaction accordé par le professeur toutes les fois qu'ils sont premiers dans une des compositions mensuelles pour chaque faculté.

Մրցանակի արժանի եղողը բաց ի գովեստից, ի պատուոյն եւ ի սիրալիր մեծարանաց զոր կվայելէ ի վարժապետաց եւ յաշակերտակցաց, պատուական գիրք մըն ալ պարգեւ կընդունի ի Վերատեսչաց ի նշան սիրոյ իւրեանց եւ զոհունեան:

Այս տարուան առաջին եռամսեայ քննութիւնները եղան ամսոյս առաջին օրերը. եւ թէպետ անոնց վկայագիրը դրկուած է իւրաքանչիւր ծնողաց, բայց եւ այնպէս' յուրախութիւն նոցա, ի խրախոյս քաջազոյն աշակերտաց, եւ ի խնդակցութիւն ազգասիրաց' կհրատարակեմք այս եռամսեանս մէջ մրցանակի արժանի եղեալ մեր սիրելի ու ժիրաժիր աշակերտաց անունները, որ են Պարոնայքն

ԹԱԴԷՈՍ ՊԷԿԵՆԱՆ	18	բարի վկայութիւն
ԿԱՐԱՊԵՏ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ	16	» »
ԽԱԶԻԿ ՏԱՄԱՏԵԱՆ	13	» »
ՕԳՈՍՏԻՆՈՍ ՔԱՌԷ	12	» »

Celui qui a mérité un prix, outre l'honneur qui lui en revient, les éloges, la considération des professeurs et de ses camarades, obtient encore des directeurs un livre de valeur, comme une marque de leur affection et de leur satisfaction.

Les premiers examens trimestriels de cette année ont eu lieu au commencement du mois, et quoique les bulletins aient été envoyés aux parents, nous nous empressons de publier les noms de ceux de nos chers et studieux élèves qui ont mérité l'honneur d'avoir un prix. Ce sera pour eux un encouragement, un sujet de joie pour les parents et un plaisir pour les compatriotes.

Ce sont : MM.

THATÉOS BÉGUIAN,	18	témoignages de satisfaction.
GARABED CHAHBAZIAN,	16	» »
KHATCHIK DAMADIAN,	13	» »
AUGUSTE CARRÉ,	12	» »

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՁՈՒԿՔ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

ԱՌ Տ. ՄԿ*** ՄՈ***

Ա

Հայաստան, քաղցր իմ Հայաստան,
Ոգիքս յանունդ հալեցան.
Մինչեւ ցերբ ես ի քեն պանդուխտ,
Ոգւոյս իմ ներք լըցցի ուխտ :
Արդեօք աչքս անձկալից
Երբեմն ըզքեզ տեսցեն.
Աչքս այս արտասուալից
Երբէք դադարեսցեն.
Շուրթն իմ ի հողդ կենսատու
Տացէ զհամբոյրն ուխտատու.
Արդեօք գլուխս վըշտակոծ
Հանգիցէ քոյդ ի ծոց:

Հայաստան, սեր իմ Հայաստան,
Ոգիքս ի տենչդ հալեցան.
Մինչեւ ցերբ ես ի քեն պանդուխտ,
Սըրտիս իմ ներք լըցցի ուխտ:

Բ

Հայաստան, իմ վերհ Հայաստան,
Ո՛վ երկիր նըւիրական,
Հընոց կենաց եւ որորան,
Հաշտարար երկնից խորան.
Ի քո սուրբ հովանիս
Ո՛ զնըժդեհն տաներ գիս.
Ո՛ ի ստուերսդ Երազմոյն
Ըզնահնեացս հեղցէ քուն,
Անմահութեանց վեհարուն
Ծրծել անդ զօդ եւ զաւիւն,
Եւ գաստեացըս վըշտաց
Գըտանել կատարած :

LE DÉSIR DE LA PATRIE

A M. ME*** MO***

I

Arménie! ma douce Arménie!
A ton nom, mon âme se fond de désirs;
Jusques à quand, exilé, me faudra-il errer loin de toi?
Quand sera satisfait le vœu de mon cœur?
Mes yeux arides
Te verront-ils encore une fois?
Cesseront-ils de pleurer
Ces yeux inondés de larmes?
A cette terre de vie
Mes lèvres donneront-elles le baiser du désir?
Ma tête accablée de tant de maux
Se reposera-t-elle sur ton sein?

Arménie! mon amour! Arménie,
Au désir que je ressens pour toi, mon âme se fond;
Jusques à quand, exilé, me faudra-t-il errer loin de toi?
Quand sera satisfait le vœu de mon cœur?

II

Arménie! ma noble Arménie!
O terre sacrée!
Berceau et foyer de la vie!
Autel réconciliateur!
Qui me transportera, pauvre exilé,
Sous tes saints ombrages?
Dans le mystérieux Érasmouïn,
Qui me versera le sommeil de mes ancêtres?
De la sublime immortalité
Qui me donnera d'aller y respirer l'enthousiasme,
Et trouver la fin
Des peines d'ici-bas?

Հայաստան, քաղցր իմ Հայաստան,
Ոգիքս յանունդ հալեցան.
Մինչեւ ցերը ես ի քեն պանդուխտ,
Սրբոխս իմ երբ լըցցի ուխտ:

Գ

Հայաստան, սիրուն Հայաստան,
Ցուսոյ խարիսխ մարդկութեան.
Դու ու իմ յոկ ակրնկալեաց վայր,
Ցոր աչք իմ ձրգին յամայր.
Ո՛ զմին գեր տայր լընուլ
Ձիմս ըղձից ի քեզ հոյլ.
Ո՛ զվարիաքս յարատեւ
Իրր ըզսիրք մի բերեւ
Հասուցաներ մինչ առ քեզ,
Եւ զայս ողջոյնս սըրտակեզ,
Եւ զհառաչս ոգւոյս բիւր
Ցոր ընդ բլուր տայր ի ափիւռ :

Հայաստան, քաղցր իմ Հայաստան.
Ոգիքս ի տենչդ հալեցան,
Մինչեւ ցերը ես ի քեն պանդուխտ,
Սրբոխս իմ երբ լըցցի ուխտ:

Դ

Հայաստան, իմ վեհ Հայաստան,
Երանութեան օթարան.
Ո՛ տայր զառուքս իմ ցառաիս
Փոխել հո յերանելիս,
Ոչ փառօք վայելով'
Վաղանցուկ ոչ ոսկւով,
Այլ ի զքեզ տեսանել
Սուրբ ըզսարդ ողջունել.
Զաւերակօք քով փարել
Եւ զնարցս անդուստ ձայն լըսել.
Եւ զնոցին հետս անանց
Համբուրել զետնամած:

Հայաստան, քաղցր իմ Հայաստան,
Ոգիքս յանունդ հալեցան.
Մինչեւ ցերը ես ի քեն պանդուխտ,
Սրբոխս իմ երբ լըցցի ուխտ

Ե

Հայաստան, անոյշ Հայաստան,
Դու գոփիս լընուս համայն.
Դու խրախոյս, փառք իմ եւ վիշտ,
Ցոր սիրտ իմ բրռանի միշտ.
Ես պատիւ, գինչ եւ գերկ,
Խանդ, ըզշունչ եւ սին գերգ'
Ի բագինդ արգադիր
Կախեցից լիաձիր.
Մի յոկ խընդրեալ փոխարէն'
Չի ըզքեզ աչք իմ տեսցեն.
Չի մի ցման անձկալից
Չերդ սերկեան զոչեցից.

Հայաստան, իմ քաղցր Հայաստան,
Ոգիքս յանունդ հալեցան.
Մինչեւ ցերը ես ի քեն պանդուխտ,
Սրբոխս իմ երբ լըցցի ուխտ :

ԽՈՐԵՆ ՌՈՒԱՆԻՆ

Arménie! ma douce Arménie!
A ton nom, mon âme se fond de désirs;
Jusques à quand, exilé, me faudra-t-il errer loin de toi?
Quand sera rempli le vœu de mon cœur!

III

Arménie! aimable Arménie!
Ancre d'espoir de l'humanité?
O toi, seul but de mes espérances?
Vers qui toujours se dirigent mes regards,
Oh! qui accomplira un seul
Des nombreux désirs qui m'entraînent vers toi?
Comme un léger zéphyr,
Qui portera jusqu'à toi
Mes vœux toujours ardents,
Et ce salut que je t'envoie du fond du cœur?
Qui fera retentir dans tes vallées, sur tes collines,
Les mille sanglots de mon âme?

Arménie! ma douce Arménie!
A ton nom, mon âme se fond de désirs;
Jusques à quand, exilé, me faudra-t-il errer loin de toi?
Quand sera satisfait le vœu de mon cœur?

IV

Arménie! ma sublime Arménie!
Séjour de félicité,
Qui changera mes jours pleins de tristesse
En une vie de bonheur,
Non par l'éclat de la gloire,
Non par les richesses éphémères,
Mais par ta vue seule,
Par la joie de saluer tes cimes sacrées,
D'embrasser tes ruines,
D'écouter la voix de mes pères,
Et, humblement prosterné,
De baiser la trace ineffaçable de leurs pas?

Arménie! ma douce Arménie!
A ton nom, mon âme se fond de désirs;
Jusques à quand, exilé, me faudra-t-il errer loin de toi?
Quand sera satisfait le vœu de mon cœur?

V

Arménie! ma tendre Arménie!
Toi seule remplis mon âme.
Toi ma gloire, ma pensée, l'objet de mon ardeur,
Oui, vers toi, mon cœur s'envole sans cesse.
Honneurs, richesses, travaux,
Inspiration, verve du poëte et ses pauvres chants,
De grand cœur je les dépose
Sur ton autel, en *ex-voto;*
Et pour seule récompense, je demande seulement
Que mes yeux puissent te contempler,
Afin que, jusqu'à la mort,
Plein de feu, je ne sois pas condamné à m'écrier comme aujourd'hui :

Arménie! ma douce Arménie!
A ton nom, mon âme se fond de désirs;
Jusques à quand, exilé, me faudra-t-il errer loin de toi?
Quand sera satisfait le vœu de mon cœur?

CORÈNE V. CALFA.

ԱՆՁՈՒԿՔ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ.

LE DÉSIR DE LA PATRIE.

ԱՌ Տ. ՄԿ** ՄՈ***
A M. M** M***

Paroles et Musique
DE M. CORÈNE V. CALFA.

Շարժուր
Andantino

ԵՐԳ
CHANT

ԴԱՇՆԱԿ
PIANO

Հայ - աս - տան քաղցր իմ Հայ - աս - տան Ո - զիքս յա - նունդ հա - յե -

- ցան Միև - չեւ ցերը ես ի քեն պատդուհատ Սրբ - տիս իմ երբ լցց - ցի

ուխտ Աչքս ար - դեօք ան - կա - լից եր - բեմն ըզ - քեզ տես -

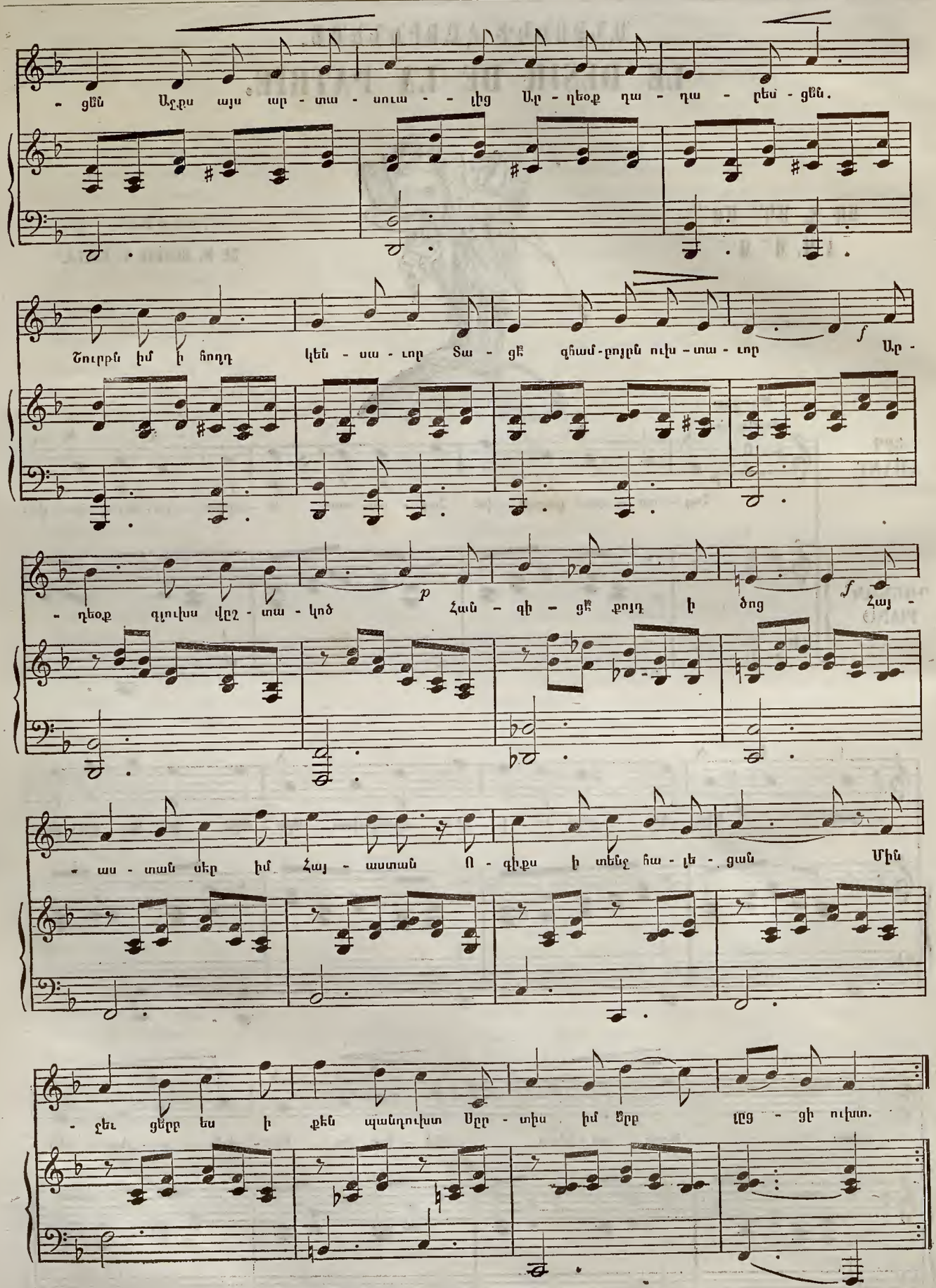

Ի ՓԱՐԻԶ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ.
PARIS. — Typographie arménienne. WALDER, rue Bonaparte, 44. (*Propriétaire-gérant* : A. Lachat.)

Ճգալիբեան Մկրտիչ Ամիրայ, ի Լոնտոն:
Ճգալիբեան Սբբոյհի Տիկին, ի Կ. Պոլիս :
Ճելալեան Տ. Թովմաս , ի Թավրէժ :
Ճուպկրեան Տ. Ներսես , ի Կ. Պոլիս :
Մալայեան Տ. Լուսեղէն, ի Նախիջեւան:
Մակագեան Տ. Գրիգոր, ի Կ. Պոլիս:
Մանանեան Տ. Միքայէլ, ի Փարիզ:
Մանդինեանց Տ. Գեորգ, ի Տփղիս:
Մանուելեանց Յար. Միքայէլեան, յԱզուլիս:
Մանուկ Պէյ, Գրիգոր Ֆերհատ, ի Փարիզ:
Մանուկ Պէյ Յովհ. Մուրատ, ի Փարիզ:
Մանուկեան Տ. Պօղոս, ի Պոլիս :
Մարգարեան Տ. Մարտիրոս , ի Կ. Պոլիս :
Մարգարեան Տ. Յարութիւն , ի Կ. Պոլիս:
Մարգարեան Տ. Յովհաննէս, ի Կ. Պոլիս:
Մարգարեանց Տ. Նիազ, յԱզուլիս :
Մարկոսեան Գրիգոր Էֆենտի, ի Կ. Պոլիս:
Մարտիրոսեան , ի Ճառա:
Մելգոնեան Գեորգ Էֆենտի, ի Նիկոմիդիա:
Մելգում Միրզա խան, ի Փարիզ:
Մելգումեանց Գաբրիէլ Յովհաննէսեան , ի Տփղիս :
Մէլիքեան , ի Պուքրէշ :
Մէլիքեանց Տ. Գրիգոր , ի Տփղիս :
Միհրդատեան Տ. Թադէոս , ի Կ. Պոլիս:
Մինասեան Տ. Պետրոսիկ , ի Կ. Պոլիս :
Միսաքեան Տ. Աւետիս, ի Կ. Պոլիս:
Միսաքեան Տ. Կարապետիկ , ի Պոլիս :
Միսաքեան Տ. Նիկողոս , ի Կ. Պոլիս:
Միսաքեան Տ. Ճիվան Բինկեանցի, ի Պ.
Միսաքեան Տ.Պետրոսիկ, ի Կ. Պոլիս:
Միսաքեան Տ. Վարդերես , ի Կ. Պոլիս:
Միսաքեան Եղբարք , ի Փարիզ :
Միսաքեան Պ. Վ. Ստեփան,ի Կ. Պոլիս :
Մխիմանեանց Տ. Զաքարէ , ի Տփղիս :
Մխհենտիսեան Տ. Մարտիրոս , ի Պոլիս:
Մխհենտիսեան Տ. Յովհաննէս , ի Կ. Պ.
Մխիթարեանց Աբէլ Վ. ի Բէյէք:
Մկրեան Տ. Սարգիս , ի Կ. Պոլիս:
Մկրեան Եղբարք , ի Պանչհիվիկ :
Մկրտչեան Տ. Յարութիւն Ամէմեանց, ի Նոր Նախիջեւան :
Մկրտչեան Տ.Խաչիկ , փոխանհպատ Անզդիոյ, ի Պաղտատ
Մոզեան Տ. Գրիգոր, Բժիշկ, ի Կ. Պոլիս :
Մոմճեան Տ. Մելիկեան , ի Բէյէք:
Մոմճեան Տ. Մկրտիչ , ի Կ. Պոլիս :
Մոմճեան Տ. Յարութիւն , ի Կ. Պոլիս:
Մոմճեան Պ. Առաքել , ի Փարիզ:
Մոսկոֆեան Պ. Յակովբ, ի Նիկոմիդիա :
Մուրատեան Պ. Աբրահամ , ի Մարսիլիա :
Մուրատեան Մահտ. Մուղալ, ի Պոլիս:
Մուրատեան Տ. Յակոբ , Հիւպատոս Բրուսիոյ եւ Ամերիկայ , ի Յոզղատ :
Մուրատեան Պ. Յարութիւն, ի Կ. Պոլիս:
Մուրատեան Տ. Պօղոսիկ, ի Կ. Պոլիս:
Մուրատեան Պ. Մկրտիչ, ի Փարիզ:
Մուրատեան Պ. Մարտիրոս, ի Փարիզ:
Մսերեան Պ. Գարբիէլ , յԵաշ:
Մսերեան Մսեր վարժապետ, ի Մոսքուա:
Մսերեան Տ. Յովհաննէս, ի Պորուշան:
Յակոբեան Տ. Պօղոս, ի Կ. Պոլիս:
Յակոբջանեանց Յակոբ Մկրտչ. յԱխալցխա:
Յարութիւնեան Տ. Եղիազար, ի Ճայիսրա:
Յարութիւնեան Տ. Միքայէլ Սահեմանեանց, ի Տփղիս:
Յովակիմեան Պ. Գրիգոր , ի Ճառա:
Յովակիմեան Տ. Յովհ. ի Մենչսբքր :
Յովասափեանց Տ. Յովսէփ, ի Կարին:
Յովհան , ի Ճառա:
Յովհաննան Բժիշկ , ի Կ.Պոլիս:
Յովհաննեսեան Տ. Գրիգ. յԱդեքսանդրիա :
Յովհաննեսեան Տ. Յարութիւն Սարգսեանց, Սիւնեցի:
Յովհաննեան Մ. Յովհաննէս, ի Նիկոմիդիա:
Յորդանանեան Պ. Մանուկ, ի Ճառա:
Նագարեան Թորոս Վարժապետ , ի Կ. Պ
Նագարեանց Առաքել Ամանեան, ի Շուշի:
Նագարեանց Ս. Տ. Նագարէթ ի Պոլիս :
Նագարեթեան Տ. Յովակիմ , ի Կ. Պոլիս:
Նահապետեան Պ. Գրիգոր , ի Ճառա:
Նահապետեան Հ. Եղիա, փոխանորդ Պատրիարքի, ի Կ. Պոլիս :
Նայման,ի Միւնիք :
Նաւթրեան Տ.Աբիսաակ, բժիշկ ի Տփղիս:
Ներսիսեան Միքրզա խան, ի Կ. Պոլիս:
Ներսէսեան Տ. Թովմաս Ա.ֆիքանդիլեանց , ի Ղզլար :
Ներսիսեան Տ. Գրիգոր, ի Կ. Պոլիս :
Նիվրուզեան Տ. Յարեերիկ , ի Կ. Պոլիս :
Նորատունկեան Տ. Յակոբ ի Կ. Պոլիս:
Նորատունկեան Տ. Սիմոն , ի Կ. Պոլիս:
Նուսալար Պէյ, ի Բաներբէ :
Նուբեան Տ. Կարապետ , ի Կ. Պոլիս:
Շահմուրատեանց Տ. Մարտիրոս Եսայեան, ի Շուշի :
Շահնազարեանց Տ. Յարութիւն, ի Տփղիս:
Շահպազեան Տ. Զենոբ , ի Կ. Պոլիս :
Շահպազեան Պ. Կարապետ, ի Փարիզ :
Շահպազեան Պ. Նազարէթ, ի Պոլիս:
Շանշեանց Պետրոս Սամուէլեան, ի Տփղիս:
Շաշեան Տ. Բեբրաք , ի Կ. Պոլիս:
Շապանեան Տ. Յ. Մատթէոս , ի Կ. Պոլիս :
Շարխարունեան Տ. Գեորգ, յԵրեւան:
Շաորչեանց Տ. Պետրոս Եսայեան, ի Տփղիս:
Շերինեան Տ. Մանուէսի Նշան , ի Կ. Պ.
Շնիրեանց Յոհաննէսի Մահտեսի Յարութիւնեան, ի Շուշի :
Ոսկեան Սիմէոն Վ. ի Կ. Պոլիս :
Ոսկեան Տ. Մաղաք , ի Կ. Պոլիս :
Ոսպիկեան , ի Փարիզ :
Զայեան Տ. Եղիազար , ի Կ. Պոլիս :
Զանկեան Տ. Մ. Ե. Եղիա , ի Զմիւռնիա:
Զաքրեան Տ. Ս.Յովհաննէս, Զմիւռնիա:
Զեռնիկեան Տ. Գեորգ , ի Մելիտուպոլիս:
Զեմկրճեան Տ. Վարդերես , ի Բէյէք:
Զրագեան Աբրին Պէյ, յԱղեքսանդրիա :
Զրագեան Յակոբիկ Աբրին-Պէյ , ի Փարիզ:
Զրագեան Յովսեփիկ Աբրին-Պէյ, ի Փարիզ:
Զօպանեան Տ. Յակոբ , ի Կ. Պոլիս:
Պալասեանեան Տ. Աստուածատուր , յԵաշ:
Պալդազարեան Տ. Դանիէլ, ի Զմիւռնիա :
Պալըզճեան Տ. Մանուկ, ի Կ. Պոլիս:
Պալիկոյ Տրպէն, ի Կ. Պոլիս:
Պալասաններ Տ. Նասիպ , ի Կ. Պոլիս:
Պալալեան Տ. Սիմոն , ի Կ. Պոլիս:
Պապասինեան Տ. Գեորգ , ի Բէյէք:
Պապանիկեան Տ. Խաչիկ, յԵաշ :
Պապանց Սարգիս Մկրտիչեան, ի Նուխի :
Պամամճեան Տ. Կարապետ , ի Կ. Պոլիս:
Պամկանեանց Միքայէլ Սերոբեան, ի Տփղիս:
Պարթպզպանեան Տ. Աւետիս , ի Կ. Պոլիս:
Պարթպզպանեան Պ. Թագուր , ի Փարիզ :
Պարթպզպանեան Պ. Կարապետ, ի Փարիզ:
Պետրոսեան Տ. Պետրոս , ի Տփղիս :
Պետրոսեան Տ. Ագաբլա , ի Բաներբէ:
Պետրոսեան Տ. Պօղոս , ի Կ. Պոլիս. (3 օր:)
Պերկամագեան Տ. Մ. Գ. Յակոբ, ի Զմիւռնիա:
Պէյազեան Տ. Յ. Սերովբէ , ի Նիկոմիդիա:
Պէյլերեան Տ. Յակոբ , ի Կ. Պոլիս :
Պէյլիկեան Տ. Մարտիկ , ի Կ. Պոլիս:
Պեշիքթաշլեան Տ. Մկրտիչ , ի Կ. Պոլիս:
Պըյրզլեան Տ. Յակոբ , յԵաշ :
Պըյրզլեան Տ.Յարութիւն , ի Պորուշան:
Պուդուրեան Տ. Կարապետ , ի Կ. Պոլիս:
Պրաշովան Տ. Պօղոս , ի Պորուշան:
Պօղոսեան Ղեւոնդ Վարդենց, ի Ղզլար :
Պօշնախեան Տ. Սարգիս , ի Կ. Պոլիս :
Ջունդ Պ. Աստուածատուր, ի Կ. Պոլիս:
Ջունդ Տ. Սահեան, ի Կարին:
Ռաֆայէլեան Տ. Եղուարդ, ի Լոնտոն :
Ռոտոսեան Պ. Սողոմոն Իվանիչ , ի Տփղիս:
Ռուբէն Ժամագործ, ի Կ. Պոլիս:
Սախայեան Տ. Աղեքսան, ի Կ. Պոլիս :
Սահակեան Տ. Կարապետ, ի Կ. Պոլիս :
Սամանճեան Տ. Մկրտիչ, ի Կ. Պոլիս :
Սանասարեանց Մկր. Սարգսեան, Վանեցի:
Սառաջեանց Միքայէլ , ի Տփղիս:
Սարգսեան Տ. Մ. Ղազարոս , ի Նէյվի :
Սարգսեան Մ. Սանասարեանց, ի Վան:
Սարաֆեան Տ. Յովհաննէս, ի Կ. Պոլիս:
Սարբլեան Տ. Թ. Գրիգոր, ի Կ.Պոլիս:
Սարիմեան Մագուտ Ամիրայ, ի Կ. Պոլիս:
Սաւաչեանեան Տ. Յովհաննէս , ի Փարիզ:
Սաւաչանեան Տ. Հ. Թ. Տիգրան , ի Զմիւռն.
Սեդինեան Տ. Գեորգ , ի Սիմֆերոպոլ:
Սեդինեան Կարապետ, ի Խարասուպազար:
Սեդրակ Պարոն, ի Կ. Պոլիս:
Սէն-Մարք-Ժիրարտեն, ի Փարիզ :
Սրվաճեան Տ. Յարութիւն , ի Կ. Պոլիս:
Սինանեան Տ. Անտոն , ի Կ. Պոլիս :
Սիրունեան Տ. Յակոբ , ի Կ. Պոլիս :
Սուդուխանեան Տ. Նիկողայոս , ի Կ. Պ.
Սուպպուհիվ Ամելեան , ի Բէյէք:
Սվեչնիկեանց Տ. Աւետիք Աստուածատուրեան, ի Տփղիս:
Սվեչնիկեանց Տ. Սարգիս, ի Տփղիս:
Ստեփան Վ. Աստաչնորդ բեմին Նիկոմիդիոյ, յԱմասիա:
Ստեփանեանց Տ. Միքայէլ Յարութիւնեան, ի Տփղիս :
Ստիմարտեան Տ. Գեորգ ի Նիկոմիդիա:
Սրմազաշեան Տ. Լուսիկ , յԵաշ :
Վահանեան Տ. Յովհաննէս , ի Կ. Պոլիս:
Վարդազարեան Տ. Յակոբ, յԱզուլիս :
Վարդան փաշա, ի Կ. Պոլիս:
Վարդանեանց Սողոմոն Յարութիւնեան, վարժապետ, ի Տփղիս :
Վարդանեան Տ. Գրիգոր Սուլթանեանց , ի Ղզլար:
Վարպետեան Տ. Յովսէփ, ի Կ. Պոլիս:
Վիրենեան Տ. Սերովբէ , ի Կ. Պոլիս :
Տակեսեան Պ. Յովհաննէս, ի Կ. Պոլիս :
Տակեսեան Պ. Սիմոն , ի Փարիզ:
Տամարեան Տ. Յակոբ , ի Կ. Պոլիս :
Տամարեան Պ. Խաչիկ ի Փարիզ :
Տատեան Առաքել Էֆենտի, ի Կ. Պոլիս :
Տատեան Մկրտիչ Էֆենտի, ի Փարիզ. (2 օրինակ:)
Տատեան Յովհաննէս Պէյ, ի Կ. Պոլիս . (4 օրինակ :)
Տատեան Պօղոս Պէյ, ի Կոստանդնուպոլիս. (4 օրինակ :)
Տաւուտեան Տ. Պօղոս, ի Կ. Պոլիս:
Տաւուտեան Վ. Տիգրան, ի Կ. Պոլիս :
Տէմիրճիպաշեան Տ. Ենովք , ի Կ. Պոլիս :
Տէմիրճիպաշեան Տ. Պետրոս , ի Կ. Պոլիս:
Տէմիրճիպաշեան Պ. Սեպուհ, ի Փարիզ:
Տէյիրմենճեան Տ. Գրիգոր., ի Պոլիս :
Տեռեան Եղբարք, ի Զմիւռնիա :
Տէր-Առաքելեան Տ. Յովհ. ի Զմիւռնիա:
Տէր-Անագեանց Գրիգոր քահանայ, ի Շուշի:
Տէր Գեորգ քահանայ , ի Կ. Պոլիս :
Տէր Գրիգոր քահանայ Պէշիկթաշլու :
Տէր-Գրիգորեանց Մկրտիչ քահանայ, ի Տփ:
Տէր-Զաքարեանց Զաքար Յովհաննէսեան, յԵրեւան:
Տէր Կարապետ Տէր-Գրիգորեանց, ի Տփղիս:
Տէր-Ղուկասեան Տ. Յովհաննէս , ի Կ. Պ.
Տէր-Մարուքեանց Տ. Մարուք , ի Պոլիս:
Տէր-Միքայէլեանց Գաբրիէլ Յովհաննէսեան. ի Տփղիս :
Տէր-Մկրտչեանց Աւետիս, յԱզուլիս :
Տէր-Մկրտչեանց Մահտ.Գալուստ յԱզուլիս:
Տէր-Մկրտիչեանց Մարտիրոս , յԱզուլիս :
Տէր-Յովսեփեանց Յովհաննէս , ի Տփղիս:
Տէր-Շմաւոնեանց Նիկողայոս Յովհաննէսեան, ի Տփղիս :
Տէր-Պետրոսեանց Տ. Ղազարոս , ի Տփղիս:
Տէր-Պօղոսեան Տ. Գալուստ , ի Կ. Պոլիս:
Տիգեան Միհրան Պէյ, ի Կ. Պոլիս :
Տիւորբէ, ի Փարիզ:
Տոնիկի Զարան Տ. Յովհ. ի Պորուշան :
Րէնգեան Տ. Նշան , ի Կ. Պոլիս:
Փափազեան Տ.Միրիճան , ի Կ. Պոլիս:
Փափազեան Տ. Պօղոսիկ , ի Կ. Պոլիս :
Փափազեան Պ. Սեպուհ, ի Կ.Պոլիս:
Փէշտըմալճեան Տ. Գեորգ , ի Կ. Պոլիս
Փէշտըմալճեան Տ. Սահակ , ի Կ. Պոլիս:
Փիլոյեանց Տ. Յովհ Եսայեան , ի Ղզլար :
Փոզլեանվ Տ. Աղեքսան , ի Կ. Պոլիս :
Փոնդոլեանց Տ. Յովսէփ , ի Տփղիս :
Քարամեանց Յովհաննէս նկարիչ, ի Տփղիս:
Քայանբարեանց Պ. Հայրապետ, յԱզուլիս:
Քալաբըրճեան Տ. Լուկիանոս, ի Խարասուպազար:
Քանաեանց Տ. Գեորգ , ի Ղզլար :
Քարավագեան Ռոզա Տիկին, ի Փարիզ :
Քաֆաֆեան Տ. Մանուէլ , ի Կ. Պոլիս:
Քերոբեան Մ. Համբարձում, ի Նիկոմիդիա:
Քերոբեան Տ. Մելքոն , ի Կ. Պոլիս :
Քեօլեան Տ. Սերովբէ , ի Կ. Պոլիս :

ՅՈՒՑԱԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՑ ԱՄՍԱԳՐՈՑՍ.

Քէքխուդեանց Սողոմոն, ի Տփխիս:
Քեմխաճեան Տ. Գալուստ, ի Կ. Պոլիս:
Քեմխաճեան Պ. Արիստակես, ի Փարիզ:
Քեմխաճեան Պ. Դանիէլ, ի Փարիզ:
Քեմխաճեան Պ. Ռուբէն, ի Փարիզ:
Քեօշկէրեան Պ. Խաչատուր, ի Փարիզ:
Քիւրքճեան Տ. Յովհաննես, ի Հալէպ:
Քիւրքճեան Տ. Ռուբէն, ի Կ. Պոլիս:
Քիւրճիխանեան Տ. Մկրտիչ, ի Պոլիս:
Քիւրքճիխանեան Տ. Մուրատիկ, ի Պոլիս:
Քիւրքճիխանեան Պ. Խաչատուր, ի Պոլիս:
Քիւփէճի Տ. Յարութիւն, ի Կ. Պոլիս:
Քոչարեանց Կարապետ Յարութիւնեան Բժիշկ, ի Տփխիս:
Քուրճեանօֆ Ս. Յովհաննես, ի Հալէպ:
Ողուլյոխեան Տ. Միհրան, ի Կ. Պոլիս:
Օտապաշեան Տ. Կարապետ, ի Սեբաստ:
Օտապաշեան Տ. Յովհաննես, ի Վեննա:
Օտապաշեան Պ. Սերովբէ, ի Փարիզ:
Օտեան Պ. Խաչիկ, ի Կ. Պոլիս
Օրբելի Տ. Յովսեփ քահանայ, ի Տփխիս:
Փէհլեվեան Տ. Յովակիմ, ի Կ. Պոլիս:
Փրենկեան Տ. Աբրահամ, ի Կ. Պոլիս:
Փրենկեան Տ. Յակոբ, ի Կ. Պոլիս:
Փրեց Տ. Անտոն, ի Վեննա:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ.

Պ. Եդուարդ Տիւլորիէ, (*Շար. և վերջ.* Հայ եւ Գաղղ.)
Հայրենասէր երիտասարդ մը. (Հայ եւ Գաղղ.)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ.

Տէր Նիկողոս Պալեան.
Սիսակ Առաքել Էֆենտի Տատեան.
Տէր Յ. Արզումանեան բժիշկ. (Հայ եւ Գաղղ.)
Տէր Մսեր Մսերեան.
Վարդան Փաշա. — Եաւեր Փաշա. — Առաքել Փաշա.

ԿԵՆՑԱՂՕԳՈՒՏ ԲԱՆԲ.

Պարտք առ հայրենիս.
— Ուաշինկթընի.
Հայ- եւ Գաղղիական Բառգիրք.
ՏԵՐ եւ ԱՂԱ բառերուն գործածութեանը վրայ.
Լուսին. Բերքոտած.(Հայ. եւ Գաղղ.)
Բաժանորդութիւն Լամարթինեան. (Հայ. եւ Գաղղ.)
Հայկազեան Վարժարան. (Հայ. եւ Գաղղ.)
Անձուկք հայրենեաց. ԵՐԳ. (Հայ. եւ Գաղղ.)
ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ.

SOMMAIRE.

MUSÉE ARMÉNIEN.

M. Édouard Dulaurier. *(Suite et fin.)* (Arm.-Franç.)
Un jeune patriote. (Arm.-Franç.)

COURRIER ARMÉNIEN.

M. Nigoghos Baillian.
M. Sissag Arakel Effendi Dadian.
M. le docteur J. Arzouman. (Arm.-Franç.)
M. Messer Messerian.
Vartan Pacha. — Yavér Pacha. — Arakel Pacha.

CONNAISSANCES UTILES.

Devoirs envers la patrie.
— Washington.
Dictionnaire Arménien-Français. (Arm.-Franç.)
Sur l'usage des mots *Der* et *Aga* (Monsieur.)
La Lune. (Poésie.) (Arm.-Franç.)
Souscription Lamartine. (Arm.-Franç.)
Collége national arménien. (Arm.-Franç.)
Le désir de la patrie. CHANT. (Arm.-Franç.)
MUSIQUE.

ԳԻՆ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ.

Ի Փարիզ, տարեկան. Ֆրանք.	25 »
Ի Կոստանդնուպոլիս, ի Զմիւռնիա, ՅԱղեքսանդրիա եւ ի Հնդիկս.	30 »
Ի Ռուսաստան, ի Մոլտաւիա եւ ի Պարսկաստան.	35 »
Գին միոյ տետրակի	5 »

PRIX D'ABONNEMENT:

Paris, par an.	Fr. 25 »
Constantinople, Smyrne, Alexandrie, Indes.	30 »
Russie, Moldavie et Perse.	35 »
Prix d'un numéro.	5 »

ԴՈՐԵԱԿԱԼՔ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ, Տ. Ռայնվալտ գրավաճառ., ի փողոցն Սեն-Փեր. 15
ՎԵՆՆԱ, Տ. Յակովբոս Արշակ, ի Պիպեր Պասթայ. 659.
ՔԵՐԹՊՈՒՐԳ, Տ. Յակոբ Խաչքով, գրավաճառ.
ՊՕԼԻՍ, Տ. Մկրտիչ Մոմճեան.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ, Տ. Ղուկաս Պալդազարեան.
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ, Տ. Սերովբէ Պէյազեան.
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, Տ. Գեորգ Եուսուֆեան.
ԵՒՇ ՄՈՒՏԱԻՈՅ, Տ. Յովհան Գարագաշեան.
ՊՈԹՈՒՇԱՆ, Տ. Յակոբ Մանուկեան
ՏՓԽԻՍ, ՏՏ. Համբարձում եւ Աւետիք Էնֆիէճեանց.

ON SOUSCRIT

A PARIS, chez M. Reinwald, rue des Saints Pères, 15.
VIENNE, M. H. Arschag, Biber-Bastei, 659.
SAINT-PÉTERSBOURG, Jacques M. Issakoff, libraire.
CONSTANTINOPLE, M. Meguerditch Momdjian.
SMYRNE, M. L. Balthazar.
NICOMÉDIE, M. Séropé Béyasian.
ALEXANDRIE, M. Georges Youssouff.
JASSY, M. Ohan Karakache, (magasin français.)
BOTOUSCHANY, M. Jacques Mani.
TIFLIS, MM. Enfiédjian frères, libraires.

Փարիզ. Տպագրութիւն Արմ. ի Տպար. Վալտերի փող. Պոնափարթ թիւ 44.— PARIS. Typographie arménienne, WALDER, rue Bonaparte, 44.